

PROVINCIE ■■ UTRECHT

Eerste Ruimtelijk Arrangement

Rijk - provincie Utrecht

27 mei 2025

1. Schaarse ruimte eerlijk verdelen: samenwerken aan ruimtelijke ordening

1.1 Inleiding

Nederland en de provincie Utrecht staan op dit moment voor grote uitdagingen op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling: de beperking en opvang van klimaatverandering, de draagkracht van ons water- en bodemsysteem, de transitie in de landbouw en het herstel en de versterking van de natuur. Daarnaast is er de grote urgentie van de overgang naar duurzame energie en het voorzien in de grote behoefte aan betaalbare woningen en toekomstbestendige werklocaties in balans met duurzame bereikbaarheid, groen, recreatie en een gezonde leefomgeving. Al deze nationale en provinciale opgaven strijden om een plek in en om de provincie Utrecht. Daarnaast heeft de centrale positie van de provincie een grote aantrekkingskracht. Hiermee neemt de druk op de beschikbare ruimte steeds verder toe.

Dit vraagt om keuzes maken en prioriteiten stellen in ruimte, tijd en investeringen. Hierbij is de integrale blik cruciaal. De opgaven concurreren in ruimte en middelen en hebben daarbij effect op elkaar. Compromissen zullen nodig zijn en moeilijke beslissingen moeten worden gemaakt. De opgaven moeten in samenhang bekeken en aangepakt worden, de keuzes die we voor de ene opgave maken hebben direct invloed op de andere opgaven. Daarbij kijken we ook in samenhang wat er wel en niet mogelijk is. Dit is nadrukkelijk ook een langjarige gezamenlijke ontwerp-opgave waarbij ruimtelijke ordening en ruimtelijk ontwerp hand in hand gaan. Zo dragen Rijk en provincie Utrecht samen met regionale partijen gezamenlijk bij aan de ontwikkeling van de toekomstige fysieke leefomgeving in Nederland.

1.2 Nota Ruimte en Omgevingsvisie provincie Utrecht

Het Rijk werkt aan de Nota Ruimte als zelfbindende Omgevingsvisie. Het streven is erop gericht om de Ontwerp Nota Ruimte na de zomer van 2025 te publiceren. De provincie Utrecht werkt aan de wijziging van haar Omgevingsvisie provincie Utrecht. De ambitie van Gedeputeerde Staten is om de Ontwerp-wijziging eind 2025 vast te stellen en begin 2026 ter inzage te leggen. Beide visies bevatten de ruimtelijke keuzes voor 2030 en 2050 met een doorkijk naar 2100.

1.3 Programma NOVEX

Rijk en provincie Utrecht werken samen aan het programma NOVEX (versnelling uitvoering Nationale Omgevingsvisie). Dit programma bestaat op dit moment uit:

1. Het vormgeven aan Ontwikkelperspectieven via realiseren van Uitvoeringsagenda's (inclusief Regionale Investeringsagenda's) in de vier 'Utrechtse' NOVEX-gebieden: Groene Hart, Utrecht-Amersfoort, Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en Schipholregio, en
2. Het maken van afspraken in een (eerste) Ruimtelijk Arrangement tussen Rijk en provincie Utrecht.

Op 12 december 2022 heeft het Rijk de ruimtelijke opgaven, in de vorm van een startpakket fysieke leefomgeving, aan iedere provincie voorgelegd om de nationale ruimtelijke opgaven in te passen en te combineren met de provinciale opgaven op het gebied van ruimte. In reactie hebben alle twaalf provincies een ruimtelijk voorstel gemaakt. Deze bevatten (op hoofdlijnen) voorstellen hoe om te gaan met samenhangende en integrale ruimtelijke opgaven. Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht, met als titel Versnellen, Vernieuwen en Verdiepen is op 12 december 2023 door het College van Gedeputeerde Staten van Utrecht vastgesteld en aan het ministerie van VRO verzonden (op 14 december 2023). Bij het Ruimtelijk Voorstel hoort een bijlagenrapport. In het Ruimtelijk Voorstel zijn 27 agendapunten geformuleerd. Per agendapunt is aangegeven aan wie het agendapunt geadresseerd is, of de nadruk ligt op versnellen, vernieuwen of verdiepen, en op welke termijn het agendapunt speelt. Ook zijn de agendapunten geconcretiseerd door er acties aan te verbinden. Dit zijn acties voor het Rijk en de provincie.

1.4 Raamwerk Ruimtelijk Arrangement

De notitie 'Productbeeld en Proces Ruimtelijk Arrangement, die is vastgesteld in het Bestuurlijk Overleg VRO van 12 december 2024 en vervolgens is vastgesteld door het IPO-bestuur op 16 januari 2025, geeft een beschrijving van het ruimtelijk arrangement, het proces van totstandkoming en het cyclisch proces van monitoring en aanpassing.

2. Ruimtelijk Arrangement: wederkerige bestuurlijke ruimtelijke afspraken

2.1 Doel

Rijk en provincie Utrecht maken wederkerige bestuurlijke afspraken in voorliggend eerste Ruimtelijk Arrangement om sneller tot uitvoering van ruimtelijke opgaven in provincie te komen en om nationaal en provinciaal beleid beter af te stemmen. Hiermee zorgt het Ruimtelijk Arrangement voor:

- Aanpak van ruimtelijke schuurpunten en benutten ruimtelijke kansen (boven)provinciaal;
- Versterking van de samenwerking tussen Rijk en provincie(s);
- Coördinatie van hiervoor juiste randvoorwaarden (keuzes, uitvoering, onderzoek);
- Waarborgen van duurzame ruimtelijke ontwikkeling (governance, benutten processen e.d.);
- Bouwen aan een gezamenlijke agenda voor ruimtelijke ordening.

Provincie Utrecht draagt zorg voor de afstemming met regio's, gemeenten en waterschappen.

2.2 Scope en reikwijdte

Dit Ruimtelijk Arrangement heeft een agenderend karakter. Besluitvorming over zaken zoals aanpassing van regelgeving, juridisch instrumentarium en inzet van financiële middelen verloopt via geëigende sectorale structuren. Agenderend staat hier niet gelijk aan vrijblijvend. De minister van VRO in haar coördinerende regierol binnen ruimtelijke ordening en de provincies in hun wettelijke coördinerende rol staan voor de uitvoering van alle gemaakte afspraken in het Ruimtelijk Arrangement.

De afspraken in het Ruimtelijk Arrangement zijn verschillend van aard. Sommige afspraken gaan over structurerende keuzes voor de Nota Ruimte en wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht, andere afspraken gaan over uitvoering en weer andere afspraken gaan over onderzoek. Dit hangt onder meer samen met de fase waarin een agendapunt/actie zich bevindt: in de fase van uitwerking voorstel (beleids)keuze, in de fase van verkenning oplossingsrichtingen of in de fase van gedeelde probleemanalyse.

2.4 Bronnen

De te maken en te bestendigen opgaven vinden hun basis in:

- Het provinciale startpakket fysieke leefomgeving van het Rijk en het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht;
- Het Omgevingsbeleid van het Rijk, te weten de Nationale Omgevingsvisie, de bijbehorende nationale programma's en de Voorontwerp Nota Ruimte;
- Het Omgevingsbeleid van de provincie Utrecht, te weten de Omgevingsvisie provincie Utrecht en de bijbehorende programma's;
- De eerder gemaakte afspraken in Bestuurlijk Overleg Leefomgeving Noordwest of Directeurenoverleg NOVEX Rijk - provincie Utrecht;
- De lopende Rijk-provincie/ regiotrajecten in de provincie Utrecht (zie Bijlage B).

2.5 Samenwerking en commitment

De minister van VRO sluit namens het kabinet het eerste Ruimtelijk Arrangement Rijk - provincie Utrecht tijdens het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving Noordwest op 3 juni 2025 en committeert daarmee ook de collega bewindspersonen aan de uitvoering van de gemaakte afspraken.

3. Ruimtelijke afspraken

3.1. Overzicht ruimtelijke afspraken

Water en bodem:

1. Regio Centraal Holland (provincies Utrecht en Noord-Holland), ruimtelijke impact waterbergingsgebieden en afweging met andere opgaven en kwaliteiten (onderzoek).
2. Zoetwaterbeschikbaarheid voor vernatting van veenweiden (Groene Hart en Eemland) i.r.t. afremming bodemdaling en CO2-reductie (onderzoek).

Landbouw en natuur:

3. Ruimtelijke strategie veenweidegebieden (onderzoek).
4. Meer duidelijkheid over landbouw- en natuurbeleid (onderzoek).

Energie en economie:

5. Inpassing van energiestructuren i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (onderzoek).
6. (Spoor)goederenvervoer/ Basisnet spoor i.r.t. gezonde en veilige leefomgeving en stedelijke ontwikkeling (onderzoek).
7. Nadere verkenning voor een 'Investeringsagenda voor de Utrechtse gezondheidsmetropool' (onderzoek).
8. De mogelijkheden en beperkingen van de ruimtelijke impact en milieu-impact van circulaire economische ontwikkelingen (onderzoek).

Wonen, werken en bereikbaarheid:

9. Invulling huidige en toekomstige woningbouwambities en benodigde randvoorwaarden (uitvoering).
10. Groen Groeit Mee, koppelmogelijkheden voor versterking recreatief groen op de overgang stad-land (uitvoering).
11. Provincie/ metropoolregio Utrecht, regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie en ontwikkelmogelijkheden na 2040 en richting 2100 (VISA-strategie) (onderzoek).

Thema: Defensie:

12. Koppelkansen van gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties Defensie met andere ruimtelijke opgaven (onderzoek).
13. Oostflank Utrechtse Heuvelrug, ruimte voor Defensie i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (uitvoering).

Thema: Cultureel erfgoed en landschap:

14. Toevoeging waardevolle cultuurlandschappen nationaal en provinciaal Omgevingsbeleid provincie Utrecht (structurerende keuze).
15. Provincie maakt samen met Rijk en andere linieprovincies een ruimtelijk perspectief i.r.t. ruimtedruk Werelderfgoed Hollandse Waterlinies (onderzoek).
16. Kraag van Utrecht, bescherming en benutting Werelderfgoed Hollandse Waterlinies i.r.t. ontwikkelruimte andere functies (onderzoek).

Thema: Gezonde leefomgeving

17. Mogelijke ontwikkelingen Schiphol Airport i.r.t. ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheidseffecten (onderzoek).

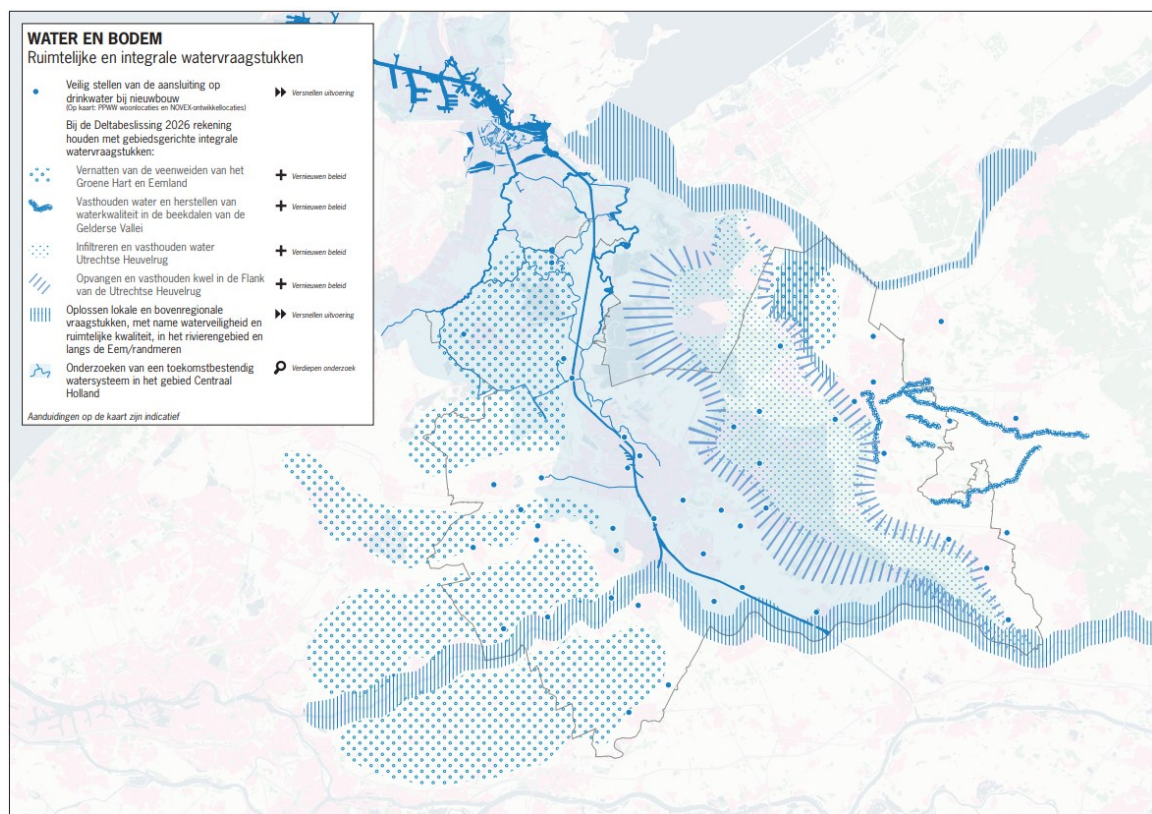
3.2 Ruimtelijke afspraken

Water en bodem

Het principe uit de voorontwerp Nota Ruimte om water en bodem“ sturend” te laten zijn, maakt al onderdeel uit van de ambities in de Omgevingsvisie provincie Utrecht. Dit is nodig om in de provincie Utrecht te kunnen blijven wonen, werken en leven als het klimaat steeds grilliger wordt en de weersextremen groter worden.

Het Amsterdam-Rijnkanaal (ARK), IJ en Noordzeekanaal (NZK) en de omliggende boezems zijn belangrijk voor de Utrechtse zoetwatervoorziening, waaronder drinkwaterwinning, en ook voor waterberging, waterveiligheid, waterkwaliteit, bevaarbaarheid en ruimtelijke adaptatie. Deze kwaliteiten en functies moeten worden behouden, verbeterd en versterkt. In de samenwerking binnen de nieuwe Deltaregio Centraal Holland en het project Toekomstbestendig ARK-NZK-gebied wordt de relatie gelegd tussen uitdagingen in het watersysteem en de ruimtelijke ontwikkelingen die in het gebied plaats gaan vinden om tot oplossingen te komen.

Als de zoetwaterbeschikbaarheid niet verbetert, kan geen uitvoering worden gegeven aan de wens om de veenweiden te vernatten en verdroging op de Utrechtse Heuvelrug tegen te gaan. Dit is ook van belang voor de herijking van de Deltabeslissing Zoetwater in 2026. Bij de nationale ruimtelijke verdeling van het zoete water vraagt de positie van provincie Utrecht serieuze aandacht. De zoetwaterbeschikbaarheid kan ook het realiseren van de woon- en werklocaties in de weg staan (locaties uit de regionale Woondeals en het programma Werklocaties). Het provinciale drinkwaternetwerk biedt namelijk nog maar beperkte capaciteit; er is sprake van snel oplopende netwerkschaarste. De provincie Utrecht werkt eraan om bestaande drinkwaterwinningen robuuster te maken, zodat ze ook bij veranderd landgebruik bijdragen aan een klimaatbestendig watersysteem en daarmee leveringszekerheid hebben en houden.

Onderwerp 1

Regio Centraal Holland (provincies Utrecht en Noord-Holland), ruimtelijke impact waterbergingsgebieden en afweging met andere opgaven en kwaliteiten (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en regio onderkennen dat er zowel technische watermaatregelen in het (hoofd)watersysteem als ruimtelijke maatregelen (in de vorm van waterbergingsgebieden) nodig zijn om zorg te dragen voor een toekomstbestendige ontwikkeling van regio Centraal Holland (Deltaprogramma). Als gevolg van klimaatverandering en een toenemende druk op de ruimte worden de opgaven op het gebied van waterveiligheid, overlast door extreme neerslag, zoetwaterbeschikbaarheid en waterkwaliteit hier steeds urgenter. Zonder ingrijpen vormen deze wateropgaven een grote bedreiging voor de toekomst van de regio en de hierin (deels gelegen) NOVEX-gebieden Metropoolregio Amsterdam, Noordzeekanaalgebied, Schipholregio, Groene Hart en Utrecht-Amersfoort. Tegelijkertijd beseffen Rijk en regio dat waterbergingsgebieden ruimtelijke impact (kunnen) hebben op de opgaven en kwaliteiten die in de betreffende NOVEX-gebieden spelen/ andere zich in deze regio voordoende opgaven en kwaliteiten (afremming bodemdaling, toekomstperspectief voor de landbouw, drinkwatervoorziening en natuurherstel). Immers, de ruimte is schaars en het aantal ruimtevragers is groot.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is om de ruimte voor waterbergingsgebieden, die nodig is om de wateropgaven in de regio Centraal Holland aan te pakken, optimaal af te wegen met de andere opgaven en kwaliteiten die in de NOVEX-gebieden spelen/ andere zich in deze regio voordoende opgaven en kwaliteiten.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- In het BO Leefomgeving Noordwest d.d. 7 november 2024 hebben Rijk en regionale partijen in landsdeel Noordwest afgesproken om de samenwerking op het gebied van water, bodem en ruimte in regio Centraal Holland te agenderen op het BO Leefomgeving Noordwest van 2025.
- Daarnaast is voor het NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam (MRA) in het BO Leefomgeving Noordwest d.d. 7 november 2024 afgesproken om in te zetten op het beschermen van de metropoolregio tegen wateroverlast door in samenhang maatregelen te gaan nemen in zowel (bovenregionale) watersystemen als in de fysieke ruimte in de vorm van waterberging en het vrijhouden van ruimte voor (ver)nieuw(d)e assets.
- Voor dit onderwerp over het omgaan met maatschappij ontwrichtende wateroverlast is in de fase van een eerste schetsontwerp van een doelmatig samenhangend maatregelenpakket opgesteld, teneinde dit pakket als uitgangspunt te nemen voor een nadere uitwerking op haalbaarheid, kosten, doelmatigheid, impact op andere (systeem)vraagstukken en locatiekeuzes voor waterberging.
- Provincies en Deltaprogramma-regio's in Noord West Nederland verkennen in gezamenlijkheid het voeren van een dialoog over toekomstige verandering van land- en functiegebruik als gevolg van tekort aan zoetwater.
- Rijk en regionale partijen zijn voornemens om in het BO Leefomgeving Noordwest van 3 juni 2025 af te spreken om een 'Maatregelenpakket wateroverlast' (Deltaprogramma) op te gaan stellen.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van IenW, VRO, provincies Utrecht en Noord-Holland, MRA, U10, gemeenten Amsterdam en Utrecht, hoogheemraadschappen De Stichtse Rijnlanden, Hollands Noorderkwartier, Rijnland en waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Rijkswaterstaat West Nederland Noord en Midden-Nederland.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af om:

- Samen met de andere regionale partners de ruimtelijke impact van de waterbergingsgebieden in de regio Centraal Holland voor de opgaven en kwaliteiten van de NOVEX-gebieden Groene Hart, Utrecht-Amersfoort/ andere zich in deze regio voordoende

opgaven en kwaliteiten inzichtelijk te maken en deze in te brengen binnen het in de regio Centraal Holland op te stellen 'Maatregelenpakket wateroverlast' (Deltaprogramma).

- Met de verkregen inzichten, binnen de reguliere ruimtelijke processen en met de daarbij behorende partners, een integrale afweging tussen de verschillende opgaven en kwaliteiten te maken.

Onderwerp 2

Zoetwaterbeschikbaarheid voor vernatting van veenweiden (Groene Hart en Eemland) i.r.t. afremming bodemdaling en CO2-reductie (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en provincie zijn het erover eens dat voldoende zoetwaterbeschikbaarheid een bepalende factor is om de bodemdaling in de veenweiden (van Groene Hart en Eemland) af te kunnen remmen en de CO2 te kunnen reduceren. Vanuit het Rijk is het beleidsvoornemen uitgesproken dat het grondwaterpeil in de veenweiden omhoog moet naar tussen 20-40 centimeter onder maaiveld. Hiervoor is veel zoetwater nodig, terwijl er nationaal een oplopend zoetwatertekort is. Provincie Utrecht behoort zelfs tot de vijf regio's in Nederland waar nu al een tekort aan zoetwater is. Uitgangspunt in het Deltaprogramma is dat gebieden zoveel mogelijk zelfvoorzienend dienen te zijn en dat zij gebiedseigen water moet bergen en vast moeten houden. Rijk en regio erkennen dat hier maximaal op moet worden ingezet. Echter, de veenweiden zijn ook, nu en in de toekomst, blijvend afhankelijk van zoetwater uit zowel het regionale als het hoofdwatersysteem en dus zijn structurerende keuzes op beide niveaus nodig. Denk hier bijvoorbeeld aan de Deltabeslissing 2027.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel (stip op de horizon) is om zorg te dragen dat er, zoveel als mogelijk, voldoende zoetwater beschikbaar is voor de huidige en toekomstige functies om de bodemdaling in de veenweiden af te kunnen remmen en de CO2 te kunnen reduceren. Hiervoor is een combinatie nodig van maatregelen om gebiedseigen water te bergen en vast te houden en maatregelen om gebiedsvreemd water via het (hoofd)watersysteem toe te voeren.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het Ruimtelijk Arrangement in de fase van verkenning van oplossingsrichtingen.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van IenW, LNV, VRO, provincies Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.

Wat spreken Rijk en provincie af?

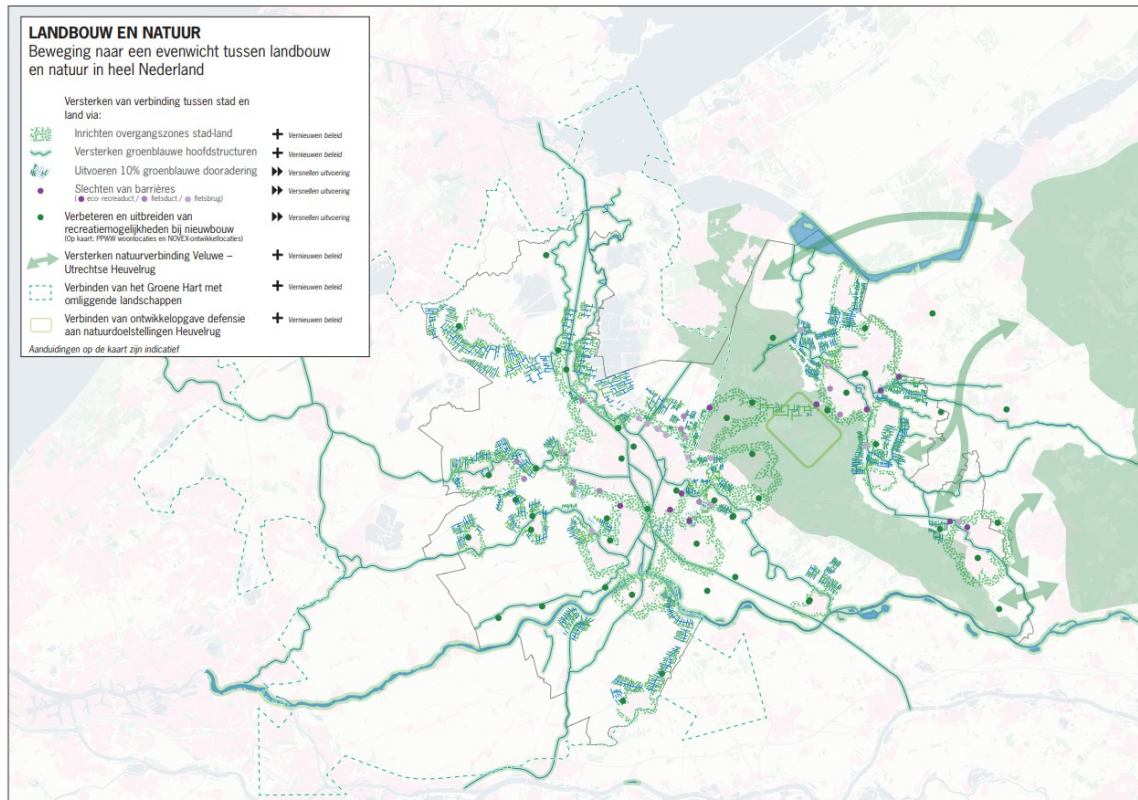
Rijk en provincie Utrecht spreken af dat de vernatting van de veenweiden (als Groene Hart en Eemland in provincie Utrecht) door het Rijk wordt meegenomen als één van de nieuwe grote watervragers in het kader van de herijking van het Deltaprogramma (gemaakte afspraak BO Leefomgeving Noordwest van 7 november 2024).

Landbouw en natuur

In de voorontwerp Nota Ruimte zet het Rijk in op een toekomstbestendige landbouw en tegelijk op herstel van de natuur. Beiden zijn afhankelijk van de verbetering van het water- en bodemsysteem. Deze inzet sluit goed aan op de ambities van de provincie Utrecht voor een robuust en klimaatbestendig watersysteem, schone en vitale bodem, sterke en veerkrachtige natuur, extensieve en natuurinclusieve kringlooptlandbouw en een toekomstbestendig en levendig platteland. Samen met partners werkt de provincie in het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) aan (inter)nationale doelstellingen voor natuur, water en klimaat. In het UPLG wordt gebiedsgericht gewerkt aan de diverse landschappen die de provincie Utrecht rijk is. Elk landschap kent z'n eigen uitdagingen en opgaven.

Het veenweidegebied in het Groene Hart kent binnen de provincie Utrecht misschien wel de grootste stapeling van opgaven. Qua aanpak wordt aangesloten bij het Ontwikkelperspectief 1.0 et NOVEX-gebied Groene Hart 2050. In het veenweidegebied van de toekomst zijn de grondwaterstanden flink hoger dan nu, om de CO2-uitstoot te verminderen. Provincie Utrecht wil

klimaatneutraal zijn in 2050. Dat vereist forse aanpassingen in het watersysteem en een grotere zoetwaterbeschikbaarheid om de veenbodem natter te houden. Ook is meer ruimte in de polders nodig om neerslagpieken op te vangen en meer ruimte in de boezems of plassen om water vast te houden. Deze ontwikkeling gaat hand in hand met de transitie in de landbouw, naar extensieve en natuurinclusieve kringlooplandbouw. Een groot deel van het veenweidegebied draagt met hogere grondwaterstanden ook bij aan een andere omvangrijke opgave: het leefgebied voor weidevogels verbeteren. Deze opgaven spelen ook in het veenweidegebied van Eemland.

Onderwerp 3

Ruimtelijke strategie veenweidegebieden (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en veenweideprovincies zijn het erover eens dat er op korte termijn knopen doorgeshakt dienen te worden voor wat betreft de ruimtelijke strategie veenweidegebieden. Er is voldoende onderzocht en alle informatie is voorhanden om op korte termijn stappen te gaan zetten richting uitvoering.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is om de juiste veenweidestrategie te kiezen gegeven de teruglopende hoeveelheden zoetwater beschikbaar voor de aanwezige functies en om de CO₂ te kunnen reduceren en daarmee de bodemdaling in de veenweiden af te kunnen remmen. Hiervoor is een combinatie nodig van maatregelen om gebiedseigen water te bergen en vast te houden en maatregelen om gebiedsvreemd water via het (hoofd)watersysteem toe te voeren.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Het Rijk werkt binnen het Nationaal Programma Veenweide en het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN) en het NOVEX-gebied Groene Hart (samen met regionale partijen) aan de veenweide-opgave in Nederland.
- De provincie Utrecht heeft de ambitie om in 2030 de uitstoot van broeikasgassen uit de Utrechtse veenbodems met ongeveer de helft te verminderen en de bodemdaling te remmen. Zo dragen de Utrechtse Veenweiden bij aan de doelstellingen uit het landelijke Klimaatakkoord (2019). De aanpak om deze ambitie te verwezenlijken staat in de

Regionale Veenweidenstrategie 'Utrechtse veenweiden' (vastgesteld door Provinciale Staten van Utrecht op 9 februari 2022), onder meer via koppeling met het Utrechts Programma Landelijk Gebied. Binnen het NOVEX-gebied Groene Hart werkt de provincie Utrecht samen met het Rijk, provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht, gemeenten en waterschappen aan o.a. de veenweide-opgave van het Groene Hart.

- Op 20 februari 2025 is een eerste gezamenlijk sessie strategie veenweiden georganiseerd. Het initiatief lag bij de provincie Zuid Holland en het ministerie van VRO.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

De zeven veenweideprovincies en de ministeries van LNV en IenW en de betrokken gemeenten en waterschappen.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af om:

- Samen te werken aan de vernattingsopgave in de veenweiden van het Groene Hart en het Eemland.
- Deze vernattingsopgave mee te wegen in ruimtelijke keuzes om zo een vervolgstap richting gezamenlijke doelstelling te maken om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de bodemdaling te remmen.
- Waar het gewenst is, de samenwerking voor wat betreft het maken van de ruimtelijke keuzes te intensiveren. Daarbij rekening houdend met ieders taken, verantwoordelijkheden en afhankelijkheden.

Onderwerp 4

Meer duidelijkheid over landbouw- en natuurbeleid (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en provincie erkennen dat er vanwege onduidelijkheid over landbouw- en natuurbeleid nog niet duidelijk is welke onderwerpen moeten landen in nationaal en provinciaal Omgevingsbeleid.

Gezamenlijk doel

Rijk en provincie blijven met elkaar in gesprek om meer duidelijkheid te krijgen over landbouw- en natuurbeleid en het gevolgen daarvan op het ruimtegebruik en de ruimtelijke functies. Dit om een goede ruimtelijke afweging van alle belangen in de regio te kunnen maken.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministerie van LNV, de provincies en diverse belangenorganisaties.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af om middels een gebiedsgerichte samenwerking op landbouw en natuur thema's in gesprek te blijven over de ruimtelijke keuzes.

Energie en economie

Het Rijk geeft in de voorontwerp Nota Ruimte aan dat er grote aanpassingen gedaan moeten worden aan bestaande energie- en mobiliteitsnetwerken om in de toekomst te garanderen dat we genoeg schone energie opwekken en om ons vervoer te verduurzamen. De circulaire economie en energietransitie geeft het Rijk vorm door lokaal zoveel mogelijk te besparen en zelf te gebruiken. Hierbij dient de regionale vraag en aanbod zo goed mogelijk met elkaar in verbinding worden gebracht door een systeem van knooppunten en netwerken en plekken voor verwerking van hergebruik van grondstoffen. Op nationaal niveau selecteert het Rijk voor energie en mobiliteit een beperkt aantal clusters en corridors met een belangrijke rol in de transities rond energie, mobiliteit en circulariteit.

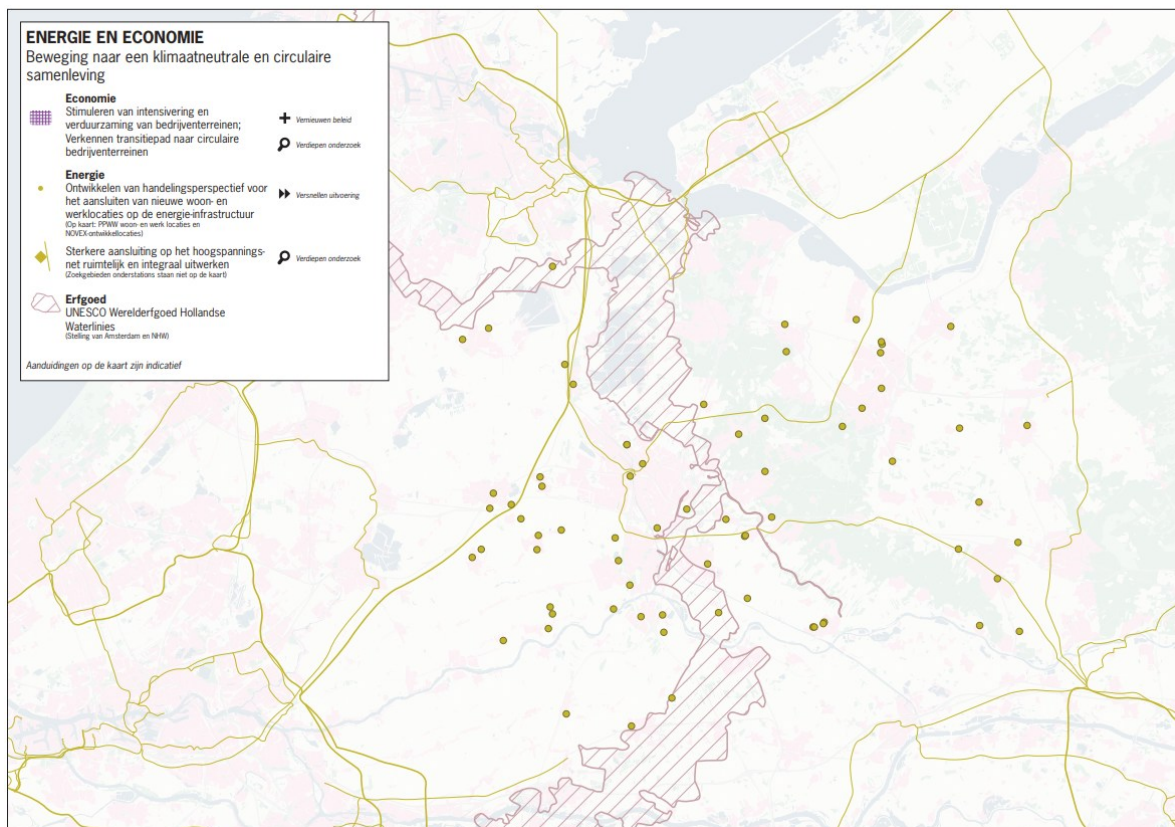
Utrecht heeft geen haven- en industrieclusters en daarom is in de provincie weinig restwarmte beschikbaar. Het ontbreken van zware industrie clusters heeft wel een positieve impact op een schonere leefomgeving. Het elektriciteitsnetwerk (380kV) doorsnijdt de provincie Utrecht en kent slechts één verdeelstation op het hoofdnet, namelijk Kortrijk in Breukelen. Dat is kwetsbaar. De toenemende 'netwerkschaarste' legt bloot dat het huidige systeem nog niet ingericht is voor de

transities waar we voor staan. Het robuust maken van de energienetwerken heeft grote impact op de ruimte en moet in samenhang met ruimtelijke en economische ontwikkelingen tot stand komen. Daarom willen we de energieopgave meteen bij dit soort ontwikkelingen meenemen.

De Metropoolregio Utrecht is de meest competitieve regio van Europa. Onder de noemer 'Utrecht: Heart of Health' onderscheiden bedrijven en kennisinstellingen zich door het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor wereldwijde gezondheidsuitdagingen als chronische ziekten, pandemieën, vergrijzing en een gezonde leefomgeving. Door de Europese Commissie is de Metropoolregio Utrecht aangewezen als 'Regional Innovation Valley'. Dit initiatief is onderdeel van de Europese plannen om de Europese concurrentiekracht te vergroten.

Ambitie van de provincie Utrecht is dat de economie en samenleving in 2050 vergaand circulair zijn. In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) worden vier lijnen uitgezet naar een circulair Nederland: verminderen van grondstoffengebruik, substitutie van grondstoffen, verlengen van de levensduur en hoogwaardige verwerking. We sluiten hier graag bij aan en willen in de komende periode ruimtelijke condities bieden voor deze transitie.

Binnen de voorontwerp Nota Ruimte worden regionale economische ecosystemen geïdentificeerd. Op het grondgebied van de provincie Utrecht zijn dat de bouw en levensmiddelen. Ook wordt een volwassen campus (Utrecht Science Park) aangegeven. Dit ziet het Rijk in het voorontwerp als basis voor gesprek over regionale ontwikkelrichtingen, onderlinge regionale samenhang en de relaties tot het nationale netwerk.

Onderwerp 5

Inpassing van energiestructuren i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en regio erkennen dat snel handelen nodig is om (nieuwe) energiestructuren in te passen teneinde de energieleveringszekerheid binnen de provincie Utrecht te garanderen.

Provincie Utrecht vormt namelijk het grootste netcongestiegebied van Nederland, samen met provincies Flevoland en Gelderland. Op korte, middellange en lange termijn is meer capaciteit nodig op het energienetwerk, om de huidige netcongestie op te lossen en te voorkomen dat gewenste ontwikkelingen als (grootschalige) woningbouw, uitbreiding van werklocaties, duurzame energieopwekking en aanleg van laadinfrastructuur voor elektrisch verkeer blijvend stagneren. Het

is met name nodig om de bestaande elektriciteitsstations te verzwaren en te versterken en nieuwe elektriciteitsstations toe te voegen. Een neveneffect hiervan is dat er ook extra tracés nodig zijn om de nieuwe elektriciteitsstations met elkaar te verbinden. Op termijn is ook nieuwe energie-infrastructuur voor opslag en conversie nodig. Vanwege het belang van duurzame energieopwekking zoeken Rijk en regio naar aanvullende mogelijkheden hiervoor op Rijksgronden (OER). Rijk en regio zijn het ook met elkaar eens dat deze uitbreiding en versterking van het energiesysteem vraagt om een zorgvuldige afweging met andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (zoals Werelderfgoed Hollandse Waterlinies).

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel (stip op de horizon) is het tijdig, na ruimtelijke afweging (met andere functies en kwaliteiten) en met draagvlak inpassen van (nieuwe) energiestructuren. Hiervoor is het nodig om vroegtijdig onderzoek te doen en een breed gesprek te voeren tussen Rijk en betrokken regionale partijen. Gericht op het oplossen van uitdagingen, het benutten van kansen en het maken van toekomstbestendige keuzes. Ook achten Rijk en de provincie Utrecht het belangrijk de omvang en de toenemende ruimtelijke impact van de langjarige energieopgave gezamenlijk uit te dragen naar burgers en bedrijven. Op termijn kan het op te stellen Perspectief Hollandse Waterlinies richting bieden voor passende ontwikkelingen (zoals nieuwe energiestructuren) in delen van de provincie Utrecht die behoren tot het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Naar aanleiding van het BO MIRT Noordwest van 7 november 2023 hebben Rijk en regio afgesproken om zo spoedig mogelijk aan de slag te gaan met onorthodoxe maatregelen om de netcongestie aan te pakken.
- Tijdens het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving Noordwest van 7 november 2024 spraken Rijk en provincie af één of enkele bijeenkomsten organiseren over de inpassing van energiestructuren i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten, bijvoorbeeld in de vorm van een 'Energy Board special'.
- Tijdens het DO NOVEX Rijk – provincie Utrecht van 20 november 2024 heeft provincie Utrecht aangegeven dat zij enkel bij Breukelen-Kortrijk is aangesloten op de nationale energiehoofdstructuur. Tegelijkertijd maakt de provincie Utrecht onderdeel uit van het grootste netcongestiegebied van Nederland, het zogenaamd FGU-netvlak. Deze enkele aansluiting op de nationale energiehoofdstructuur is kwetsbaar en heeft consequenties voor het aansluiten van bedrijven, woningen, windturbines, zonnenvelden en laadpalen. Uit de herijking van het Programma Energiehoofdstructuur (2028) zal moeten blijken of een nieuwe aansluiting noodzakelijk is.
- Provincie Utrecht werkt aan de wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht, waarin haar Energievisie ruimtelijk wordt vertaald in het Omgevingsbeleid. De provincie ziet toe op de ruimtelijke reserveringen voor het energiesysteem (zoals de vestigingsplaats voor grootschalige elektriciteitsopwekking, energie-infrastructuur, conversie en opslag) en neemt deze waar mogelijk ook op in provinciale ruimtelijke kaders.
- In de P-MIEK Utrecht 2.0 staat een verkenningsproject voor een nieuw 380 kV station, ten zuidwesten van de stad Utrecht. Dit zou voor de provincie Utrecht een tweede aansluiting zijn op het nationale elektriciteits-hoogspanningsnet. Uit voorverkenning van TenneT/Stedin blijkt dat een tweede 380 kV station op deze plek nodig is om aan de verwachte groei van elektriciteit na 2035 te voldoen. Naast dit nieuwe 380 kV stations, zullen er ook nog een drietal 150 kV stations gerealiseerd moeten worden in de provincie Utrecht, om aan de vraag naar elektriciteit na 2035 te voldoen. Dit zijn dus stations die additioneel op de nieuwe stations die al in de Investeringsplannen van de netbeheerders staan, gerealiseerd moeten worden.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van verkenning van oplossingsrichtingen.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van KGG, OCW, RCE, provincie Utrecht, U10, Regio Amersfoort, Regio Foodvalley, gemeenten Utrecht en Amersfoort, netbeheerders Stedin en TenneT.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en regionale partijen spreken af om één of enkele bijeenkomsten te organiseren, bijvoorbeeld in de vorm van een 'Energy Board special'. Hierin wordt aan de hand van de concept p-MIEK Utrecht 2.0 en de Energievisie van de provincie Utrecht naar de afstemming met andere ruimtelijke functies en kwaliteiten m.b.t. de langere termijn gekeken. De lessen uit recente projecten, de ervaringen uit de Energy Board en het ruimtelijk ontwerpend onderzoek van Mooi Nederland voor inpassing van energiestructuren worden hierbij benut. Het initiatief tot het organiseren van deze specials ligt bij de provincie Utrecht.

Onderwerp 6

(Spoor)goederenvervoer/ Basisnet spoor i.r.t. gezonde en veilige leefomgeving en stedelijke ontwikkeling (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en provincie onderkennen dat er een uitdaging is in het bij elkaar brengen van de belangen van (spoor)goederenvervoer/ Basisnet spoor, een gezonde en veilige leefomgeving rondom de spoorweginfrastructuur en de ruimte voor stedelijke ontwikkeling. Vanwege de klimaatopgave (energietransitie) is de verwachting dat het aantal goederentreinen en treinen met gevaarlijke stoffen de komende jaren zal toenemen. Provincie Utrecht maakt zich zorgen dat de toename aan spoorgoederenvervoer in een aantal Utrechtse gemeenten (Amersfoort, Breukelen, Utrecht) voor extra overlast (geluid en trillingen) gaat zorgen. Ook maakt zij zich zorgen dat over mogelijke toename van het vervoer van gevaarlijke stoffen en de daarmee gepaard gaande externe veiligheidsrisico's op de corridor Utrecht-Amersfoort. Dit kan gevolgen hebben voor de ontwikkelmogelijkheden van de grootschalige woningbouwontwikkeling die juist in de spoorzones van Utrecht en Amersfoort is voorzien. Daarnaast kunnen de aanwezige goederenpaden de mogelijkheden beperken om het aantal personentreinen op bepaalde corridors uit te breiden.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is om het goederen- én het reizigersvervoer binnen (en buiten) de provincie Utrecht hand in hand te laten gaan met het bevorderen van een gezonde en veilige leefomgeving en het benutten van stedelijke ontwikkelingsmogelijkheden.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Het Rijk is voornemens de risicoplafonds van het Basisnet af te schaffen.
- In 2025 start het onderzoek naar de nut en noodzaak van een (andere) keuze van een robuuste en toekomstvast goederenrouting naar Noordoost Europa. Dit om een breder onderbouwd inzicht te krijgen in eventuele capaciteitsknelpunten voor het goederen- en personenvervoer per spoor, de relatie tussen het vervoer en de woningbouwopgave en de noodzaak voor maatregelen op de korte en/of een andere routing of vorm van vervoer op lange termijn.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van gedeelde probleemanalyse.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van IenW, VRO, provincies Utrecht, Flevoland, Gelderland, Limburg, Noord-Brabant, Noord-Holland, Overijssel, Zuid-Holland, G4, ProRail, NS, spoorgoederenvervoerders, zeehavens, chemiesector.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af:

- In verschillende overlegstructuren en tafels in gesprek te blijven over onderdelen van het goederenvervoerbeleid: de beleidsagenda goederenvervoer, het Platform Spoorgoederenvervoer en leefomgeving en het Toekomstbeeld Spoorgoederenvervoer. Hier worden de gevolgen op de leefomgeving van goederenvervoer in samenhang besproken.
- Binnen het nut en noodzaak onderzoek GNOE de goederenrouting per spoor naar Noordoost Europa verder te onderzoeken, inclusief de effecten op de leefomgeving en stedelijke ontwikkeling.

- Dat het Rijk het belang van de provincie Utrecht, voor een gezonde en veilige leefomgeving en stedelijke ontwikkelingsmogelijkheden in de provincie Utrecht, meeneemt in de nationale besluitvorming over het Basisnet.

Onderwerp 7

Nadere verkenning voor een 'Investeringsagenda voor de Utrechtse gezondheidsmetropool' (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en regio zij het erover eens dat het gezondheidscluster in de Metropoolregio Utrecht met toonaangevende organisaties binnen het (inter)nationale gezondheidsecosysteem substantieel bijdraagt aan het nationale en regionale verdienvermogen. Ook erkennen Rijk en Regio dat dit gezondheidscluster de doelstelling heeft om samenwerking op het gebied van gezondheidsinnovatie in Europa te vergroten. In juni 2024 heeft de Europese Commissie de Metropoolregio Utrecht namelijk de status van 'Regional Innovation Valley' toegewezen. Dit initiatief is onderdeel van de Europese plannen om de Europese concurrentiekracht ten opzichte van de V.S en China te vergroten. Om talent aan te blijven trekken, zijn betaalbare woningen, voldoende werklocaties én een goede bereikbaarheid erg belangrijk. Het zijn juist deze randvoorwaarden die in de Metropoolregio Utrecht onder druk staan.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is het toekomstbestendig behouden en versterken van het verdienvermogen (en de Europese koploperspositie op het gebied) van gezondheidsinnovatie van het gezondheidscluster in de MRU (zowel ruimtelijk als qua talent).

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Tijdens het DO NOVEX Rijk – provincie Utrecht van 20 november 2024 heeft provincie Utrecht aangegeven dat de MRU is door de Europese Unie benoemd tot de meest competitieve regio van Europa. Ook heeft de Europese Commissie de MRU aangewezen als koploper op het gebied van gezondheidsinnovatie. Belangrijkste economische ecosystemen in en rond provincie Utrecht zijn life sciences & health, earth/sustainability, media/tech en agrifood. In de voorontwerp Nota Ruimte is nu vooral aandacht voor de oude economie van de mainports. Er is afgesproken dat het Rijk dit signaal meeneemt in de Ontwerp Nota Ruimte en meegeeft aan de collega's van EZ die werken aan de Ruimtelijk Economische Visie.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van gedeelde probleemanalyse.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van EZ, VRO, IenW, provincie Utrecht, U10, Regio Amersfoort, gemeenten Utrecht, Amersfoort en Economic Board Utrecht

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie Utrecht spreken af dat de Metropoolregio Utrecht het initiatief neemt voor het opstellen van een 'Investeringsagenda voor de Utrechtse gezondheidsmetropool' als inhoudelijke input voor bestaande Rijk-regio trajecten met een ruimtelijk-economisch component, zoals NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort en de verkenningen gedaan binnen het programma U Ned. Deze agenda kan ook de basis vormen voor verdere Rijk-regio samenwerking in het traject 'Innovatielocaties' en op het aantrekken, behouden en scholen van voldoende talent. Provincie Utrecht kan de propositie bovendien inzetten als inhoudelijke input voor haar bestaande zoektocht naar additioneel (regionaal) bedrijventerrein, welke tevens nodig gaat zijn om schuifruimte te realiseren. Schuifruimte is wat betreft het Rijk een belangrijke voorwaarde om ambities rondom wonen, werken en mobiliteit te realiseren, nu en in de toekomst.

Onderwerp 8

De mogelijkheden en beperkingen van de ruimtelijke impact en milieu-impact van circulaire economische ontwikkelingen (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en provincie erkennen dat de transitie naar een circulaire economie een substantiële milieu impact kan hebben met ruimtelijke consequenties.

Provincie Utrecht wil ruimtelijke condities bieden voor deze transitie. Denk aan logische locaties voor bedrijven die afval opnieuw gebruiken, sorteren of opslaan voor later gebruik. En aan ruimte voor de productie van grondstoffenteelt voor bouwmaterialen in de landbouw. Ook is aandacht nodig voor het creëren/ bieden van de benodigde milieuruimte waar bepaalde type circulaire bedrijvigheid om vraagt. Hiertoe laat de provincie Utrecht een studie uitvoeren die inzicht gaat geven in de benodigde transitie en de eerste stappen die hiervoor te zetten zijn. Medio april 2025 kan de provincie de resultaten van deze studie delen met het Rijk.

Gezamenlijk doel

Rijk en provincies vinden het belangrijk om deze transitie op de juiste locaties te faciliteren om zo een gezonde leefomgeving na te streven. Hiervoor onderzoeken zij welke randvoorwaarden en instrumenten hiervoor nodig zijn.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Rijk en provincie spraken tijdens het BO Leefomgeving van 7 november 2024 reeds af om zoveel mogelijk gezamenlijk op te trekken in de lopende onderzoeken naar 1. de mogelijkheden en beperkingen van de ruimtelijke impact en milieu-impact van circulaire economische ontwikkelingen en 2. de economie van de toekomst. Daarnaast hebben Rijk en provincies op 20 maart 2025 samen afspraken gemaakt om de krachten te bundelen op het gebied van circulariteit, waaronder afspraken op het thema ruimte voor circulaire economie.
- Op dit moment lopen de onderzoekstrajecten nog gescheiden. Rijk en regio willen hier meer op gaan samenwerken, zodat ze over en weer de resultaten van de onderzoeken kunnen gebruiken in het omgevingsbeleid.
- Dit onderwerp bevindt zich in de fase van gedeelde probleemanalyse. Zowel bij het Rijk als bij de provincie Utrecht lopen onderzoeken naar de ruimtevraag en benodigde maatregelen voor het stimuleren van de circulaire economie.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

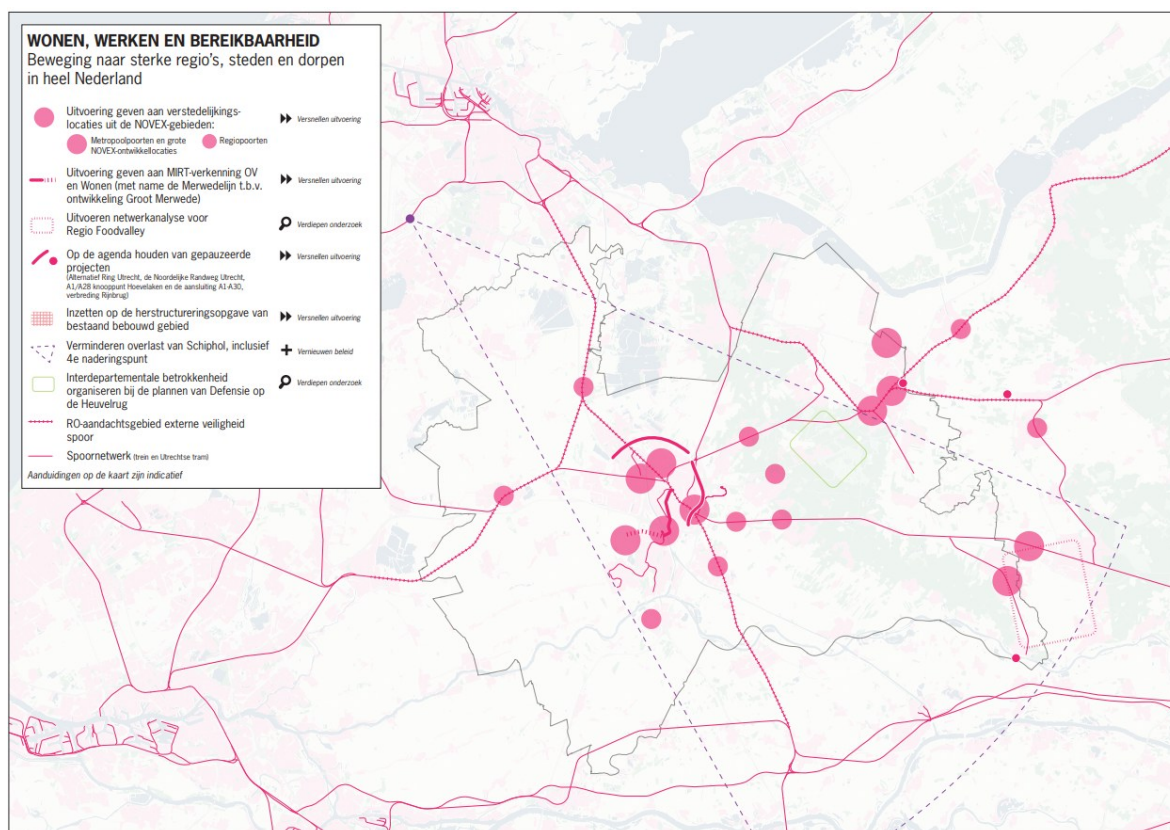
Ministeries van IenW, EZ, VRO en de provincies Utrecht, Noord-Holland en Overijssel.

Wat spreken Rijk en provincie af?

- Rijk en provincie spreken af om zoveel mogelijk gezamenlijk op te trekken in de lopende en toekomstige onderzoeken naar de mogelijkheden en beperkingen van de ruimtelijke impact en milieu-impact van circulaire economische ontwikkelingen. We maken werk van voldoende (kwantitatief) en geschikte (kwalitatieve) ruimte voor circulaire economie en werken samen om scherp te krijgen wat geschikte en strategische locaties zijn voor specifieke circulaire activiteiten. We werken toe naar het beschermen en reserveren van de geschikte bestaande ruimte en locaties.
- Uitvoering van de bestuurlijke afspraken uit de krachtenbundeling Rijk/ regio voor het thema ruimte zal plaatsvinden vanuit een gezamenlijke werkgroep. Provincies Noord-Holland en Overijssel en het Rijk zullen zich intekenen voor deze werkgroep en bijdragen aan het uitwerken van een plan van aanpak met concrete activiteiten om de gemaakte afspraken uit te voeren. Provincie Utrecht zal als agendalid betrokken zijn bij de werkgroep. Deze werkgroep geeft input voor de afwegingen voor ruimtelijke trajecten (Nota Ruimte, programma NOVEX).

Wonen, werken en bereikbaarheid

Binnen de voorontwerp Nota Ruimte gaat het Rijk in op de grote vraag naar meer ruimte om te wonen, werken en ontspannen. En op het toekomstbestendig maken van de bestaande gebouwde omgeving. Verschillende regio's vragen om een onderscheidende aanpak. Ten aanzien van deze onderscheidende aanpak heeft de provincie Utrecht samen met andere regiopartners en het Rijk al diverse langjarige trajecten ingezet. Daarbij gaat het om het Ontwikkelperspectief Utrecht Nabij (25 november 2021), het Ontwikkelbeeld Amersfoort Centraal! (21 september 2021) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (17 november 2021 en 14 december 2022). Al deze trajecten zijn voor de NOVEX-gebiedenaanpak verder gebracht tot Ontwikkelperspectieven. Het Rijk heeft in de voorontwerp Nota Ruimte aangegeven de samenwerking in de huidige NOVEX-verstedelijkingsgebieden met volle energie voort te willen zetten. Daarbij wordt door haar ingezet op doorgroei van de bestaande Ontwikkelperspectieven, met daarbij sterkere inzet op extra woningbouw, economische ontwikkeling, voorzieningen, bereikbaarheid en groen in en om de stad. Dit past bij de ambitie die de provincie Utrecht heeft voor haar NOVEX-verstedelijkingsgebieden Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley met een inzet op verstedelijking in metropoolpoorten, regiopoorten en vitale kernen, een systeemsprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem en Groen Groeit Mee.

Onderwerp 9

Invulling huidige en toekomstige woningbouwambities en benodigde randvoorwaarden (uitvoering).

Probleemanalyse

Rijk en provincies erkennen dat de uitvoering van de woningbouwopgave tot 2030, maar ook richting 2050 een uitdagende integrale ruimtelijke opgave is.

Tot 2030 is de ambitie de realisatie van 100.000 woningen per jaar. Een ambitie die door alle betrokken partijen op de Woontop van 11 december 2024 is bekrachtigd en waartoe het Rijk in de voorbijgegangene jaren diverse afspraken heeft gemaakt met provincies, gemeenten, corporaties, marktpartijen en investeerders, waaronder de regionale Woondeals en Grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties. Om dit waar te kunnen maken en te groeien in balans is het noodzakelijk om

met partners te werken aan de invulling van benodigde woningbouwrandvoorwaarden, zoals de financiering van onrendabele toppen, infrastructuur voor energie en bereikbaarheid en stikstofruimte. En te blijven werken aan passende oplossingen. Met erkenning voor ieders eigen rollen en verantwoordelijkheden. Ook richting 2050 blijft de woningbouwopgave groot. De woningbouwopgave na 2030 vraagt hierbij om een nationale integrale visie gericht op zowel de verwachte kwantitatieve als kwalitatieve woonbehoefte, waarbij nadrukkelijk ook factoren zoals de gewenste identiteit en economische en demografische ontwikkelingen in de verschillende regio's in ons land dienen te worden meegewogen.

Gezamenlijk doel

Rijk en provincies willen tot 2030, maar ook richting 2050 zo goed mogelijk invulling te geven aan de reeds afgesproken en de toekomstige woningbouwambities, inclusief de benodigde randvoorwaarden.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- In maart 2023 hebben Rijk, provincie Utrecht, 26 Utrechtse gemeenten en 18 woningcorporaties de gezamenlijke ambitie uitgesproken om in de periode van 2022 tot en met 2030 bijna 84.500 woningen te bouwen. In drie verschillende Woondealregio's (regio U10, regio Amersfoort, regio Foodvalley) zijn met de Woondeals afspraken vastgelegd over de woningbouwaantallen in de periode 2022-2030, het aandeel betaalbare woningen en verschillende afspraken over samenwerking. Alle ondertekenende partijen hebben met de Woondeals uitgesproken zich in te spannen voor het halen van deze afspraken en het werken aan de diverse randvoorwaarden (aanpak netcongestie, bereikbaarheid, klimaatadaptatie, Groen Groeit Mee, financiering onrendabele toppen etc.) die bepalend zijn voor de haalbaarheid van de ambities. Met oog op het groeiende woningtekort in de provincie Utrecht heeft het Rijk opgeroepen tot het herijken van de Woondeals in 2025.
- Voor de gezamenlijke opgaven op het gebied van wonen, werken en bereikbaarheid tot 2040 hebben Rijk een regionale partijen hun gedeelde ambities vastgelegd in de Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-verstedelijkingsgebieden Utrecht-Amersfoort 'Gezond groeien in nabijheid' (valt onder programma U Ned) en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley 'Meer landschap, meer stad'. Tot deze NOVEX-verstedelijkingsgebieden behoren de Grootchalige NOVEX-Woningbouwlocaties Groot Merwede/ Rijnenburg (de grootste woningbouwlocatie van Nederland), Spoor- en A1-zone Amersfoort en Foodvalley.
- Op 11 december 2024 hebben de ministeries van VRO en IenW, de provincie Utrecht, de gemeenten Utrecht en Nieuwegein, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, BPD en Portaal het 'Akkoord van Rijnenburg' ondertekend. Met het akkoord hebben betrokken overheden, corporaties en marktpartijen gezamenlijk steun uitgesproken voor de realisatie van 63.000 tot 75.000 woningen in Groot Merwede en Rijnenburg, en de daarbij horende bereikbaarheidsmaatregelen en andere voorzieningen in het gebied.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van VRO en IenW, provincie Utrecht, regio U10, regio Amersfoort, regio Foodvalley, 26 Utrechtse gemeenten en 18 woningbouwcorporaties.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af:

- Gezamenlijk invulling te blijven geven aan de realisatie van de reeds afgesproken woningbouwambities, waaronder de regionale Woondeals, de Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-verstedelijkingsgebieden, de Woontopafspraken van 11 december 2024.
- Samen te blijven werken aan de invulling van benodigde woningbouwrandvoorwaarden, zoals de financiering van onrendabele toppen, infrastructuur voor energie en bereikbaarheid en stikstofruimte en te blijven werken aan passende oplossingen. Met erkenning voor ieders eigen rollen en verantwoordelijkheden.
- Open te staan voor en invulling te geven aan de toekomstige woningbouwambities richting 2050, waarbij rekening wordt gehouden met andere ruimtelijke belangen.

Onderwerp 10

Groen Groeit Mee, koppelmogelijkheden voor versterking recreatief groen op de overgang stad-land (uitvoering).

Probleemanalyse

Rijk en provincie Utrecht onderschrijven het belang van publiek toegankelijk of beleefbaar groen voor een vloeiende overgang tussen stad en land, waarbij de inwoners toegang hebben tot landschappen met een kwaliteit die aansluit bij recreatieve wensen en behoeften en waarbij kwetsbare natuurgebieden worden ontlast. Voor een groene en gezonde groei van de provincie Utrecht is meer en ook beter groen nodig (Groen Groeit Mee). Ontwikkeling van robuuste groenblauwe netwerken in en om de kernen dient meerdere doelen: verbinding tussen stad en land, waterberging, versterking van de biodiversiteit, gezondheid en verbetering van de recreatieve toegankelijkheid. Het huidige beleid en de middelen voor groen zijn vooral gericht op óf het stedelijk gebied, óf het landelijk gebied. Beleid en middelen voor (recreatief) groen om de stad, inclusief het slechten van fysieke barrières voor mens en dier, het uitbreiden van recreatiemogelijkheden en het versterken van het groenblauwe raamwerk ontbreken.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is het beter verbinden van stedelijk en landelijk gebied om ervoor te zorgen dat met de groeiopgave van de provincie Utrecht ook de groene en landschappelijke kwaliteit wordt versterkt. Hiermee behouden we een gezonde leefomgeving voor mens en dier. We zoeken naar mogelijkheden om relevante bestaande sectorale programma's beter aan elkaar te verbinden en zo meer te kunnen doen met de beschikbare financiële middelen voor versterking van recreatief groen op de overgang stad-land.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- In het BO MIRT Noordwest d.d. 7 november 2023 hebben Rijk en regio afgesproken om in het kader van het programma Groen in en om de Stad (GIOS) een onderzoek op te starten voor het groenblauwe raamwerk in het Kromme Rijn Linielandschap, aan de oostkant van Utrecht, in samenhang met de toekomstige ontwikkelingen voor natuur en recreatie. Resultaten van dit onderzoek worden zo mogelijk betrokken bij de op te stellen businesscase GIOS voor het voorbeeldgebied Kromme Rijn Linielandschap.
- In de Ministerraad van 7 juni 2024 heeft het Rijk een definitief besluit genomen over de eerste tranche Rijksmiddelen voor de Utrechtse maatregelpakketten behorend bij het concept Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG). Dit besluit is bij brief van 7 juni 2024 aan de provincie Utrecht medegedeeld. In deze brief is aangegeven dat voor de Utrechtse maatregelpakketten tot en met 2026 in totaal naar verwachting € 249 miljoen beschikbaar komt. In het maatregelenpakket 'Groenblauwe linten en scheggen en boerensloten' zijn vier gebieden opgenomen die aansluiten bij de groene scheggen en linten van provincie Utrecht. Dit zijn vier voorbeeldgebieden uit het programma Groen Groeit Mee: Hollandsche IJssel, Zuidelijke Eemvallei, Kromme Lijn Linielandschap en Noorderpark.
- Binnen het BO Leefomgeving Noordwest van 7 november 2024 hebben Rijk en regio afgesproken om in het Kromme Rijn Linielandschap-onderzoek gezamenlijk te zoeken naar mogelijkheden om relevante bestaande sectorale programma's beter aan elkaar te verbinden en zo meer te kunnen doen met de beschikbare financiële middelen.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van VRO, LNV, provincie Utrecht, U10, Regio Amersfoort, het Utrechtse gedeelte van de Regio Foodvalley en Utrechtse waterschappen (vertegenwoordigd door Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden).

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie Utrecht spreken af om binnen het lopend onderzoek van het Kromme Rijn Linielandschap koppelkansen tussen sectorale programma's te benutten om groen mee te laten groeien met verstedelijking.

Onderwerp 11

Provincie/ metropoolregio Utrecht, regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie en ontwikkelmogelijkheden na 2040 en richting 2100 (VISA-strategie) (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en provincie Utrecht beamen de inzet in de (voorontwerp) Nota Ruimte op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie. Deze strategie valt uiteen in vier types: vitaliseren, initiëren, stimuleren en accommoderen (VISA). Voor Utrecht geldt dat de hele provincie, met uitzondering van een deel van Vijfheerenlanden valt onder de strategie "accommoderen". Dit past bij de Ontwikkelperspectieven die zijn vastgesteld voor de NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort (Ontwikkelperspectief 2040 'Gezond groeien in nabijheid, BO MIRT Noordwest november 2023), Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (Ontwikkelperspectief 'Meer landschap, meer stad', BO MIRT Oost november 2023) en Groene Hart (Ontwikkelperspectief 1.0 'Groene Hart 2050', Bestuurlijk Platform Groene Hart december 2023). Voor het zuidelijk deel van Vijfheerenlanden, als onderdeel van Rivierenland, is de strategie "vitaliseren" aangegeven. Door gezamenlijk in te blijven zetten op nabijheid van wonen, werken en voorzieningen, een systeemsprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem en een groene en gezonde leefomgeving zijn er mogelijkheden om in de provincie/ metropoolregio Utrecht ook op langere termijn (na 2040, richting 2100) de doorgaande groei te accommoderen door woningen en arbeidsplaatsen toe te voegen. Hierbij rekening houdend met kansen en beperkingen van het water- en bodemsysteem.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is het onderschrijven van de inzet op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie in het nationale en provinciale Omgevingsbeleid en het verkennen van een eerste gedeelde beeld van de ruimtelijk-economische ontwikkelmogelijkheden van de provincie/ metropoolregio Utrecht na 2040 en richting 2100.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Tijdens het BO MIRT Noordwest van 7 november 2023 hebben Rijk en regionale partijen het Ontwikkelperspectief voor NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort onderschreven als basis voor verdere uitvoering. Rijk en regionale partijen hebben het ontwerp van het Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley besproken tijdens het BO MIRT Oost van 9 november 2023. Het Ontwikkelperspectief 1.0 NOVEX-gebied Groene Hart is op 15 december 2023 vastgesteld door het Bestuurlijk Platform Groene Hart.
- In het DO NOVEX Rijk – provincie Utrecht van 20 november 2024 is besproken dat de VISA-strategie (vitaliseren, initiëren, stimuleren en accommoderen) uit de voorontwerp Nota Ruimte wat betreft de provincie Utrecht nog een duiding van de kwantitatieve en kwalitatieve opgave voor wonen, werken, mobiliteit en groen voor de verschillende VISA-regio's mist. Dit zou mede bepalend moeten zijn voor de inzet. De provincie wil weten hoe om te gaan met verschillen tussen en binnen regio's. Het Rijk heeft afgesproken om meer duiding te geven van de verschillende VISA-regio's in de (ontwerp) Nota Ruimte.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van gedeelde probleemanalyse.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van VRO, IenW, EZ, LNV, provincie Utrecht, U10, Regio Amersfoort, regio Foodvalley gemeenten Utrecht, Amersfoort en Veenendaal, hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, waterschap Vallei en Veluwe.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie Utrecht:

- Stellen gezamenlijk vast dat de indeling uit de (voorontwerp) Nota Ruimte past bij de ruimtelijke kenmerken van de Utrechtse regio's en de ambities van de provincie Utrecht.
- Onderschrijven deze inzet op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie in hun Omgevingsbeleid. Voor de NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort en Foodvalley en Groene Hart betekent dit dat de belangrijkste structurele elementen uit de beide

Ontwikkelperspectieven ruimtelijk worden vertaald in de Nota Ruimte en de wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht.

- Spreken af om een eerste gezamenlijk beeld van de ruimtelijk-economische ontwikkelmogelijkheden van de provincie/ metropoolregio Utrecht na 2040 en richting 2100 te verkennen. En bij dit beeld ook te kijken naar de ruimtelijk-economische samenhang en complementariteit met de metropoolregio's Amsterdam, Rotterdam-Den Haag en Eindhoven, als onderdeel van het Stedelijk Netwerk Nederland.

Thema: Defensie

De Nationale Omgevingsvisie dateert uit 2020. Sindsdien is de veiligheidssituatie in de wereld fundamenteel veranderd. De voorontwerp Nota Ruimte beschrijft een richting waarbij de focus van het ministerie van Defensie nog meer dan voorheen komt te liggen op de hoofdtaak 'beschermen van het eigen grondgebied en dat van bondgenoten'. Dit vertaalt zich ook ruimtelijk en de Defensie-opgaven hebben een prominente rol in het voorontwerp. Om alle ruimtebehoeftes voor Defensie in beeld te brengen loopt het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD). In het voorontwerp zijn de bestaande defensieterreinen en de zoeklocaties voor nieuwe activiteiten in de provincie Utrecht weergegeven. Zoals de MASS radar Soesterberg, de landmacht kazernes, oefenterreinen en helikopterlandingsplaatsen.

Het ministerie van Defensie wil in de Regio Amersfoort logistieke en operationele eenheden en onderwijs- en trainingsfaciliteiten samenbrengen die nu op verschillende locaties in sterk verouderd vastgoed gehuisvest zijn. Het gaat om het gebied op de oostflank van de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist. De plannen van het ministerie van Defensie kunnen significante ruimtelijke impact hebben. Het vraagt om een integrale en gebiedsgerichte aanpak waarin de stedelijke belangen van werken, wonen en energie goed worden geïntegreerd met de kwaliteiten en waarden van het gebied (water, bodem, natuur, cultuurhistorie, landschap, recreatie, omliggende kernen). Er is een gebiedssamenwerking gestart onder de titel A(mersfoort) tot Z(eist), waarbinnen ontwerpend onderzoek plaatsvindt en de inpassing van de Defensie-ontwikkeling wordt opgepakt.

Onderwerp 12

Koppelkansen van gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties Defensie met andere ruimtelijke opgaven (onderzoek).

Probleemanalyse

Het ministerie van Defensie zoekt door geheel Nederland meer ruimte voor Defensie, inclusief bijbehorende milieuruimte. Het ministerie van VRO staat voor de opgave om woningbouwambities te behalen, regie te hernemen op het gebied van ruimtelijke ordening en om in het kader daarvan passende afwegingen te maken. Op regionaal niveau zijn thema's als werkgelegenheid, wonen en leefbaarheid actueel.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel van Rijk en regionale partijen is om ervoor te zorgen dat de Nederlandse Defensie over voldoende ruimte beschikt om goed het eigen en het NAVO-grondgebied te kunnen beschermen. Dit in verband met de veranderende veiligheidssituatie in de wereld. Rijk en regio zetten zich in om de ruimtevraag van Defensie evenredig over Nederland in te passen.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

Het kabinet heeft op 23 mei 2025 in het ontwerp Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) in de provincie Utrecht de voorkeurslocaties vastgesteld voor de volgende behoeften:

Bovenregionale behoeften:

- Behoefte XI: Laagvlieggebied helikopters;
- Behoefte XII: Helikopterlandingsplaatsen (Leusderheide en Vlasakkers).

Het uitgangspunt is dat het laagvlieggebied goed kan samengaan met de bestaande plannen (woningbouw, kansrijke locaties voor windenergie). Het ministerie van Defensie werkt het planologisch-juridisch regime voor het laagvlieggebied in nauwe samenwerking met de provincie verder uit.

Locatiespecifieke behoeften:

- Behoeft 21, Uitbreiding Raccordement;
- Behoeft 26: Uitbreiding Depot Klaphek, Lopik;
- Behoeft 44: Graafmogelijkheden oefenterreinen.

Na verwerking van alle zienswijzen en de behandeling in de Tweede Kamer is alles er op gericht om nog dit jaar het definitieve NPRD door het kabinet te kunnen laten vaststellen.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Het ministerie van Defensie werkt het planologisch-juridisch regime en de ruimtelijke inpassing van deze voorkeurslocaties in een gezamenlijk proces met provincie en de betrokken gemeenten verder uit, waarbij waar nodig gebruik gemaakt wordt van reeds lopende interbestuurlijke gebiedsprocessen zoals de gebiedssamenwerking A(mersfoort)-Z(eist) (zie onderwerp 13).

Onderwerp 13

Oostflank Utrechtse Heuvelrug, ruimte voor Defensie i.r.t andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (uitvoering).

Probleemanalyse

Rijk en provincie Utrecht erkennen dat op het gedeelte van de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Leusden, Soest en Zeist veel belangen samenkomen in een kwetsbaar en historisch gebied. Veel verschillende ruimtelijke opgaven op het gebied van bodem, water, natuur, energie, werken, mobiliteit, wonen, cultureel erfgoed en landschap komen hier namelijk samen.

Dat is in 2019 begonnen met de constatering over de verdroging van de Utrechtse Heuvelrug. Het ministerie van Defensie heeft vervolgens aangegeven dat zij in de Regio Amersfoort-Zeist operationele en (deels) logistieke eenheden wil clusteren en concentreren. Het gaat om o.a. over de realisatie van een logistiek centrum, het Technology Center Land, de revitalisering van de Bernhardkazerne en de vestiging van het 45 Pantserinfanteriebataljon en het 434 Herstel-peloton in het gebied op de oostflank van de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist. De plannen van het ministerie van Defensie kunnen significante ruimtelijke impact hebben en kunnen niet altijd binnen de bestaande omgevingspannen worden ingevuld. Het vraagt om een integrale en gebiedsgerichte aanpak waarin de stedelijke belangen van werken, wonen en energie goed worden geïntegreerd met de kwaliteiten en waarden van het gebied (water, bodem, natuur, cultuurhistorie, landschap, recreatie, omliggende kernen). Er is een gebiedssamenwerking gestart onder de titel A(mersfoort) tot Z(eist), waarbinnen ontwerpend onderzoek plaatsvindt en de inpassing van de defensie-ontwikkeling wordt opgepakt.

Daarnaast heeft het kabinet recent het ontwerp NPRD vastgesteld waarbij dit gebied voor een aantal opgaven als voorkeursalternatief is aangewezen (Zie onderwerp 12).

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijk doel is te komen tot een toekomstbestendige en duurzame inrichting van de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort en Zeist, die ruimte biedt voor een goede fysieke leefomgeving voor de mens en de flora en fauna op basis van een goed functionerend en veerkrachtig bodem- en watersysteem.

Het voor dit gebied gestarte ontwerpend onderzoek Van A(mersfoort) tot Z(eist) is erop gericht om inzichten op te doen én een gemeenschappelijk, integraal gebiedsperspectief op te stellen waarin deze opgaven in onderlinge samenhang worden uitgewerkt. Het gezamenlijk gebiedsperspectief heeft als tijdshorizon tenminste tot 2040 met als stip op de horizon 2050 en doorkijk naar 2100. Het gebiedsperspectief biedt een gedeeld toekomstbeeld wat inzicht geeft in de benodigde en beschikbare ruimte voor de opgaven en welke leidende principes wij gebruiken voor toekomstige inrichting.

Dit onderzoek wordt gevoed vanuit het Gebiedsonderzoek 'Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone' (uitwerking NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort), met name op wonen, werken en mobiliteit. Van A(mersfoort) tot Z(eist) benut deze inzichten in het ontwerpend onderzoek en het opstellen van het gebiedsperspectief. Tussentijdse inzichten vanuit het ontwerpend onderzoek worden benut bij de beoordeling en het uitwerken van beslisinformatie van Gebiedsonderzoek 'Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone'.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- Partijen hebben in 2021 al de Green & Social deal (2021) getekend. De betrokken partijen hebben op 31 maart 2023 een Alliantieverklaring getekend. Het doel van de alliantie is het tot stand brengen van een gebiedsgerichte samenwerking waarbij wordt toegewerkt naar oplossingen voor de verschillende ruimtelijke en maatschappelijke opgaven waarbij de kwaliteiten van het gebied niet verminderen en waar mogelijk verbeteren.
- In vervolg hierop is op 17 juni 2024 het Bestuurlijk Akkoord Gebiedssamenwerking A(mersfoort) tot Z(eist) door alle partijen getekend, met een beoogde doorlooptijd van 2 jaar. Hierin hebben de gebiedspartners met elkaar vastgelegd dat zij middels een Ontwerpend Onderzoek toewerken naar een gezamenlijk Gebiedsperspectief waarin de verschillende opgaven in samenhang worden uitgewerkt.
- Tijdens het DO NOVEX 20 november 2024 spraken partijen af: Het Rijk zal binnen het traject Gebiedssamenwerking A(mersfoort) tot Z(eist) meer transparantie zal geven over deze interdepartementale afstemming om zo regionaal voldoende aandacht te hebben voor alle behoefte die er zijn m.b.t Defensie-locaties i.r.t andere ruimtelijke opgaven.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase uitwerking van uitwerking voorstel (beleids)keuze.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Onder de noemer A(mersfoort) tot Z(eist) werken diverse overheidspartijen samen aan afstemming van de ruimtelijke opgaven in dit gebied. Het gaat om de gemeenten Amersfoort, Leusden, Soest en Zeist, de provincie Utrecht, het waterschap Vallei en Veluwe, het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden en het ministerie van Defensie.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Voor het bereiken van het gezamenlijk doel, is het belangrijk dat ook binnen het Rijk de opgaven van de relevante departementen met elkaar gekoppeld worden, en dat niet alleen het ministerie van Defensie aan tafel zit. De inbreng vanuit de ministeries van VRO en IenW gebeurt onder andere via het Gebiedsonderzoek 'Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone' en de 'Regionale Mobiliteitsagenda Regio Amersfoort'. Binnen A(mersfoort) tot Z(eist) wordt georganiseerd dat deze inbreng wordt benut in het ontwerpend onderzoek.

Hiervoor spreken Rijk en provincie Utrecht af om:

- De Rijksambities in dit gebied te koppelen en de Rijksmiddelen gebiedsgericht in te zetten.
- De inpassing van gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties uit het NPRD onderdeel te maken van het gebiedsproces A(mersfoort)-Z(eist), met input vanuit het gebiedsonderzoek 'Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone'.
- Het Gebiedsperspectief A-Z een plek te geven in respectievelijk de (Ontwerp) Nota Ruimte v.w.b. passend op wat op nationaal niveau en de (Ontwerp) wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht nodig is, om:
 - Ruimte te creëren voor de opgaven van Defensie in dit gebied;
 - Rekening te houden met de effecten op andere opgaven;
 - Rekening te houden met de kwaliteiten ter plaatse, waaronder de natuurwaarden.

Thema: Cultureel erfgoed en landschap

Wat betreft cultureel erfgoed en landschap wordt binnen de voorontwerp Nota Ruimte speciale aandacht besteed aan het respecteren van de uitzonderlijke universele waarde van het binnen de provincie Utrecht gelegen Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Dit vraagt volgens het Rijk om een zorgvuldige en voorspelbare aanpak voor integrale ruimtelijke afwegingen. In een vroeg stadium moet worden bekeken welke ontwikkelingen worden voorzien, wat de impact is op de uitzonderlijke universele waarde en wat alternatieve locaties, oplossingsrichtingen en inpassingen zijn die geen impact hebben op de erfgoedwaarden of de uitzonderlijke universele waarde kunnen versterken. De Ruimtelijke Arrangementen, Mooi Nederland en ruimtelijk ontwerp zijn instrumenten die door het Rijk hiervoor kunnen worden ingezet. Deze Rijksinzet past bij het uitgangspunt uit de Omgevingsvisie provincie Utrecht om een balans tussen de Utrechtse kwaliteiten en de grote

opgaven te bewerkstelligen. En het uitgangspunt van bescherming en benutting van cultuurhistorische en landschappelijke waarden als dragers en aanjagers van omgevingskwaliteit.

Onderwerp 14

Toevoeging waardevolle cultuurlandschappen nationaal en provinciaal Omgevingsbeleid provincie Utrecht (structureerende keuze).

Probleemanalyse

Rijk en regio erkennen dat in en rondom de provincie Utrecht verschillende waardevolle cultuurlandschappen zijn gelegen met specifieke kernkwaliteiten. Bij het inpassen van grote ruimtelijke opgaven is het van belang om bij de kernkwaliteiten van deze waardevolle cultuurlandschappen aansluiting te zoeken en erop voort te bouwen.

De provincie Utrecht kent vijf waardevolle cultuurlandschappen: Eemland, Gelderse Vallei, Groene Hart, Rivierengebied en Utrechtse Heuvelrug. De Hollandse Waterlinies liggen over één of meer van deze landschappen heen en maken gebruik van een kenmerkende structuren. Deze waardevolle cultuurlandschappen vallen nagenoeg geheel samen met de waardevolle cultuurlandschappen die in eerdere Rijksnota's ruimtelijke ordening voor provincie Utrecht zijn benoemd: Werelderfgoed (Hollandse Waterlinies), Nationaal Park (Utrechtse Heuvelrug) en (voormalige) nationale landschappen (Eemland; Groene Hart; Rivierengebied). Voor genoemde waardevolle cultuurlandschappen zijn ambities en beleid geformuleerd in de Omgevingsvisie provincie Utrecht.

In de kaart 'Waardevolle cultuurlandschappen' uit de Voorontwerp Nota Ruimte zijn voor de provincie Utrecht voor slechts een deel van bovenstaande waardevolle cultuurlandschappen uitsneden opgenomen: Kockengen, Kamerik en Zegveld; Kromme Rijngebied; Vechtstreek; Vijfheerenlanden en Lingestreek; de Waarden

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel (stip op de horizon) is het zorgen voor een balans tussen het inpassen van grote ruimtelijke opgaven en het behouden, benutten en beleefbaar maken van de Utrechtse waardevolle cultuurlandschappen. Hiervoor is het van belang dat in het nationale en provinciale Omgevingsbeleid niet alleen aandacht aan de grote ruimtelijke opgaven wordt besteed; ook aan de Utrechtse waardevolle cultuurlandschappen.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- In het DO NOVEX Rijk – provincie Utrecht van 20 november 2024 heeft de provincie Utrecht aangegeven dat zij meer 'waardevolle cultuurlandschappen' wil toevoegen aan de (Ontwerp) Nota Ruimte. De kaart in het voorontwerp geeft nu een onvolledig beeld van de Utrechtse gebiedskwaliteiten. Ook de voormalige nationale landschappen Eemland, Groene Hart, Rivierengebied en Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug zijn waardevolle cultuurlandschappen. De reden is enkel voor de erkenning van de gebiedskwaliteiten (en niet om ze een (extra) beschermde juridische status toe te kennen) en om het belang van de balans tussen opgaven en kwaliteiten te kunnen aangeven. Er is afgesproken dat dit verzoek wordt mee terug genomen naar team Nota Ruimte ter beoordeling voor de Ontwerp Nota Ruimte.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase uitwerking van uitwerking voorstel (beleids)keuze.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van OCW, VRO, RCE, provincie Utrecht.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie Utrecht spreken af om in het nationale en provinciale Omgevingsbeleid (tekst en beeld) aandacht te besteden aan de Utrechtse waardevolle cultuurlandschappen Eemland, Gelderse Vallei, Groene Hart, Rivierengebied en Utrechtse Heuvelrug.

Dat wil zeggen Rijk en provincie:

- Zetten structureel in op het behouden, benutten en door ontwikkelen van de kernkwaliteiten van waardevolle landschappen door erfgoedinclusief te werken.

Erfgoedinclusief werken betekent een integrale werkwijze en afweging, waarbij de erfgoedopgave vanaf begin betrokken wordt bij transities en sectorale opgaven.

- Werken aan heldere en wederkerige procesafspraken gericht op erfgoedinclusiviteit bij ruimtelijke opgaven.
- Verkennen de wenselijkheid van herziening van de selectie van de waardevolle landschappen.

Onderwerp 15

Provincie maakt samen met Rijk en andere linieprovincies een ruimtelijk perspectief i.r.t. ruimtedruk Werelderfgoed Hollandse Waterlinies (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en linieprovincies erkennen dat de uitzonderlijke universele Werelderfgoedwaarde van de Hollandse Waterlinies mogelijk onder druk komt te staan door de vele ruimtelijke opgaven. Daarbij zien Rijk en provincie dat dit gebied ook kansen biedt voor transitie en ontwikkeling.

Gezamenlijk doel

Rijk en provincies gaan samen actief zoeken naar de ruimte voor transitie en ontwikkeling in dit gebied. Hierbij houden we vast aan de Nederlandse benadering 'Behoud door ontwikkeling'. Uitgangspunt is dat de Werelderfgoedwaarde behouden blijft voor toekomstige generaties.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

In het Bestuurlijk Overleg Hollandse Waterlinies van 21 juni 2024 hebben Rijk en gemeenschappelijk orgaan Hollandse Waterlinies afgesproken:

- Samen op te trekken voor een integrale benadering van de Hollandse Waterlinies en toe te willen werken naar een zorgvuldige en voorspelbare aanpak voor integrale ruimtelijke afwegingen;
- Dat een Ruimtelijk Perspectief kan helpen bij de zorgvuldige en voorspelbare aanpak voor integrale ruimtelijke afwegingen (zonder dat de afwegingen zelf in dit Perspectief worden gemaakt). Het Perspectief voedt het (bestuurlijk) gesprek over integrale ruimtelijke afwegingen in reguliere RO processen;
- Dat er in urgente casus via een werkplaats Mooi Nederland ontwerpend wordt onderzocht of, waar en hoe de urgente transitie en de wereld-erfgoedwaarde samen kunnen gaan. De werkplaats voedt het Ruimtelijk Perspectief vanuit een concrete casus.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Omdat de opgaven in het gebied van de Hollandse Waterlinies divers zijn, is het noodzakelijk dat de verschillende partijen betrokken zijn: de betrokken provincies en hun partners, de ministeries van OCW, KGG, VRO, IenW, Defensie, Natuurbeheerders, gemeenten, waterschappen etc.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincies spreken af:

- Samen op te trekken voor een integrale benadering van de Hollandse Waterlinies;
- Een perspectief op de maatschappelijke meerwaarde van de Hollandse Waterlinies voor toekomstig Nederland te maken, waarmee we in beeld brengen welke ruimteclaims er nu en in toekomst liggen. Voor gebiedsdelen met hoge ruimtedruk (o.a. Kraag van Utrecht) doen we dit versneld en in detail.
- De verkregen inzichten in te brengen in binnen de reguliere ruimtelijke processen waarbij, met de daarbij behorende partners, integraal zal worden afgewogen of, waar en hoe de urgente transitie verenigbaar zijn met behoud van de Werelderfgoedwaarde.

Onderwerp 16

Kraag van Utrecht, bescherming en benutting Werelderfgoed Hollandse Waterlinies i.r.t. ontwikkelruimte andere functies (onderzoek).

Probleemanalyse

De 'Kraag van Utrecht' is onderdeel van Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Het gebied kent een uniek karakter, met één fortenring in de stadsrand van Utrecht, en een tweede, vooruitgeschoven fortenring (grotendeels) in landelijk gebied. Voor veel inwoners en bezoekers is het de toegangspoort tot waardevolle natuur- en recreatiegebieden. Tegelijkertijd is dit gebied één van de meest hoogdynamische gebieden van UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. De ruimtelijke kwaliteit van het gebied staat daardoor sterk onder druk.

In het verleden zijn oorspronkelijke doorlopende routes en zichtlijnen al op diverse plekken doorsneden door bebouwing en infrastructuur, zoals de wijk Lunetten, het Utrecht Science Park, de A27 en de Noordelijke Randweg Utrecht.

Verschillende urgente opgaven en ambities zorgen voor nieuwe ruimteclaims in het gebied. Er spelen verschillende initiatieven van gemeenten, provincie en Rijk voor de realisatie van onder meer woningbouw, aanleg van infrastructuur voor energie en mobiliteit, duurzame energieopwekking en groenblauwe voorzieningen.

Gezamenlijk doel

De ruimtelijke kwaliteit van het gebied als geheel versterken en ontwerpend onderzoeken of, waar en hoe de urgente transities en de Werelderfgoedwaarde samen kunnen gaan.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

Rijk en regio hebben afgesproken om via een werkplaats van MooiNL ontwerpend onderzoek te doen naar een wenkend en realistisch perspectief voor een toekomstbestendige ontwikkeling van de Kraag van Utrecht. Een perspectief waarin de aanwezige bijzondere universele waarden van het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies beschermd en benut worden en er tegelijkertijd voldoende ontwikkelruimte voor andere functies wordt geboden.

Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van verkenning van oplossingsrichtingen.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van VRO, OCW (incl. RCE), KGG, I&W, CRa, Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies, Sitebureau Hollandse Waterlinies, provincie Utrecht, gemeenten Utrecht, Stichtse Vecht, De Bilt, Bunnik, Houten, Nieuwegein en waterschappen AGV en HDSR.

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie spreken af om in het kader van Werkplaats Mooi Nederland voor de Kraag van Utrecht met alle stakeholders ontwerpend te onderzoeken of, waar en hoe urgente transities samengaan met de integrale ontwikkeling van de Hollandse Waterlinies, waarbij ruimtelijke kwaliteit het uitgangspunt is. De uitkomsten van de werkplaats geven o.a. voeding aan het Ruimtelijk Perspectief Hollandse Waterlinies.

Thema: Gezonde Leefomgeving

Onderwerp 17

Mogelijke ontwikkelingen Schiphol Airport i.r.t. ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheidseffecten (onderzoek).

Probleemanalyse

Rijk en regio erkennen dat er is een spanningsveld kan ontstaan tussen ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheid enerzijds en de toekomstige ontwikkelingen rondom Schiphol anderzijds.

Gezamenlijk doel

Het gezamenlijke doel is het zoveel mogelijk beperken van overlast (lucht en geluid) van het vliegverkeer, zowel rond Schiphol Airport als binnen gebieden in het midden van het land die verder van deze luchthaven liggen. Hiervoor is het nodig om luchtzijdige en landzijdige opgaven ruimtelijk af te stemmen, zodat rekening kan worden gehouden met de meest kwetsbare gebieden. Het gaat daarbij om dichtbevolkte woongebieden, stiltegebieden en natuurgebieden.

Waar staan Rijk en regio op dit moment?

- In het BO MIRT Noordwest 7 november 2023 hebben Rijk en regionale partijen de eerder gemaakte afspraak herbevestigd, dat bespreekpunten die gaan over de relatie Schiphol (luchtvaart) in relatie met de ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheidseffecten in de Schipholregio worden besproken in de Bestuurlijke Regie Schiphol. De provincie Utrecht maakt onderdeel uit van dit samenwerkingsverband.
- Dit onderwerp bevindt zich wat betreft het maken van afspraken in het ruimtelijk arrangement in de fase van gedeelde probleemanalyse.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken?

Ministeries van IenW, Defensie, VRO, provincies Utrecht, Flevoland, Noord-Holland en Zuid-Holland (via Bestuurlijke Regie Schiphol).

Wat spreken Rijk en provincie af?

Rijk en provincie herbevestigen de eerder gemaakte afspraak dat bespreekpunten die gaan over de relatie Schiphol (luchtvaart) in relatie met de ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheidseffecten in de Schipholregio worden besproken in de Bestuurlijke Regie Schiphol (waarvan de provincie Utrecht onderdeel uitmaakt).

4. Overige aspecten van te maken afspraken

4.1 Betrokkenheid gemeenten en waterschappen

Het Rijk heeft de provincie Utrecht gevraagd om het Ruimtelijk Arrangement met regio's, gemeenten en waterschappen (in provincie Utrecht is dit verbreed naar alle Utrechtse waterpartners) af te stemmen. Samenwerking tussen provincie Utrecht en de regionale overheidspartners vindt veelal reeds plaats binnen de provinciale uitwerkingen van de nationale programma's en binnen de vier 'Utrechtse' NOVEX-gebieden. De regionale partners hadden vanzelfsprekend behoefte aan informatie over de voortgang van het Ruimtelijk Arrangement. Voor toelichting op de stand van zaken, de te nemen stappen en het overleg daarover is gebruik gemaakt van de ambtelijke en bestuurlijke overleggremia die al georganiseerd werden in de regio's U10, Amersfoort en Foodvalley en met de waterpartners.

4.2 Cyclisch verloop en governance

Het Ruimtelijk Arrangement kent een cyclisch verloop. De governance-cyclus bestaat uit: twee keer per jaar een Directeurenoverleg NOVEX Rijk – provincie Utrecht, één keer een Directeuren-Generaal-ronde NOVEX – provincie Utrecht en een Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (Noordwest). Met andere woorden, een Ruimtelijk Arrangement is nooit 'af' en wordt periodiek geactualiseerd. Naarmate de cyclus vordert zal het Ruimtelijk Arrangement naar verwachting meer afspraken bevatten over daadwerkelijk te maken keuzes over inpassing van opgaven in en om de provincie Utrecht. In het jaarlijkse Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (Noordwest) vindt monitoring van de afspraken van de Ruimtelijke Arrangementen plaats, worden afspraken aangepast en nieuwe afspraken gemaakt.

5. Ondertekening door minister van VRO en gedeputeerde Ruimte

.....
Minister M. Keijzer

.....
Gedeputeerde H.P. van Essen

Bijlagen

- A. Werkvoorraad:
Onderwerpen die in een volgende cyclus van het Ruimtelijk Arrangement opgepakt zouden kunnen worden.
- B. Lopende Rijk-provincie/ regiotrajecten in provincie Utrecht:
Overzicht van de lopende gezamenlijke samenwerkingsinitiatieven op het gebied van de gezamenlijke ruimtelijke opgaven.
- C. Kaarten en gebiedsanalyses:
Visuele weergave van de gebieden en thema's waar het Ruimtelijk Arrangement betrekking op heeft. Hoofdkaart uit het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht.

Bijlage A: Werkvoorraad

Water en bodem

- Water en bodem sturend operationaliseren met heldere randvoorwaarden en condities.
- Zoetwatervoorziening en drinkwatervoorziening versterken.
- Adaptatiestrategie klimaatverandering bepalen.

Landbouw en natuur

- Integraal aanpakken versterking landelijk gebied.
- Opgaven Groene Hart aanpakken en verbinden met omliggende landschappen.
- Opgaven Gelderse Vallei aanpakken en verbinden met Utrechtse Heuvelrug en Veluwe.
- Utrechtse Heuvelrug en flanken opwaarderen tot een samenhangende landschappelijke eenheid.
- Gebieden met kwaliteiten van rust, stilte, ruimte en donkerte versterken.

Energie en economie

- Voorsorteren op een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem.

Wonen, werken en bereikbaarheid

- Integrale ontwikkeling wonen-werken-bereikbaarheid realiseren in Groot Merwede/Rijnenburg, Spoor- en A1-zone Amersfoort, Foodvalley en Regiopoorten.
- Kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving verbeteren.
- Bereikbaarheid optimaliseren via de (inter)nationale hoofdinfrastructuur voor spoor en weg.
- Vormgeven aan een schaa sprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem.

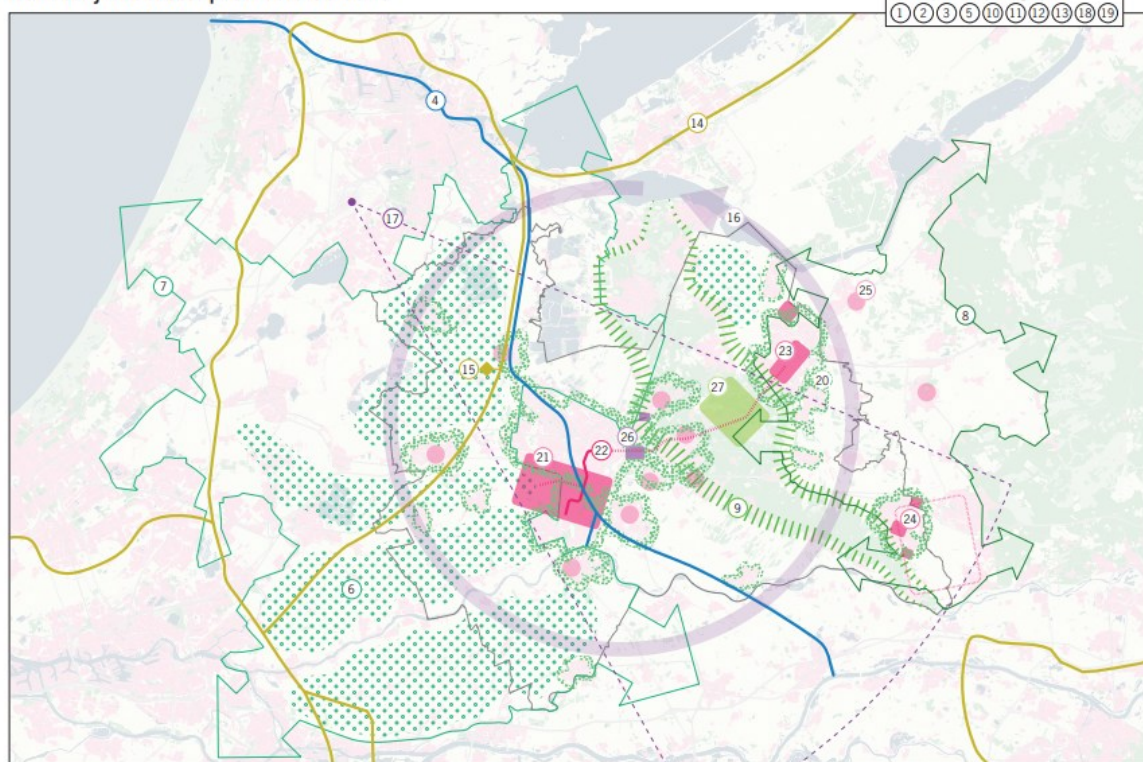
Bijlage B: Lopende Rijk-provincie/ regiotrajecten in provincie Utrecht

Deltaprogramma	Deltaplan Zoetwater: • Realisatie capaciteitsuitbreiding Klimaatbestendige Water Aanvoer West-Nederland (KWA)
	Gebiedsgerichte strategieën: • Centraal Holland • Rivieren • IJsselmeergebied
	Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP): • Planuitwerking dijkversterkingsproject Grebbedijk • Planuitwerking dijkversterkingsproject Wijk bij Duurstede Amerongen • Planuitwerking dijkversterkingsproject Irenesluis-Culemborgse Veer • Planuitwerking dijkversterkingsproject Culemborgse Veer-Beatrixsluis • Planuitwerking dijkversterkingsproject Nieuwegein • Planuitwerking dijkversterkingsproject Jaarsveld – Klaphek • Planuitwerking dijkversterkingsproject Streefkerk-Ameide-Fort Everdingen • Planuitwerking dijkversterkingsproject Gekanaliseerde Hollandsche IJssel • Planuitwerking dijkversterkingsproject Salmsteke Schoonhoven • Realisatie dijkversterkingsproject Salmsteke
Erfgoed Deals	• Project Archeologie in Rijnenburg (wonen en mobiliteit) • Project Du Moment des Monuments (energie en economie) • Project Hoornwerk Grebbedijk (water en bodem) • Project Klimaatrobuuste Buitenplaatsen (water en bodem) • Project Scholen in Nieuwegein (wonen en mobiliteit) • Project Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad (energie en economie)
Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	• Programma U Ned (Goedopweg (kort termijn aanpak), No-regret-maatregelen, Aanpak 2030, Gebiedsonderzoek Amersfoort, Programma Regiopoorten, Uitwerking Mobiliteitsstrategie 2040) • MIRT-onderzoek A12-zone in samenhang met Rijnenburg (valt onder het programma U Ned) • MIRT-verkenning OV en Wonen in de regio Utrecht (valt onder het programma U Ned) • Planning en studies A28/A1 Knooppunt Hoevelaken • Planning en studies Noordelijke Randweg Utrecht (NRU) • Aanleg A27/A12 Ring Utrecht
Programma NOVEX (executiekracht Nationale Omgevingsvisie, NOVI)	Provinciale/ regionale uitwerkingen van Nationale Programma's: • Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) • Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie en Klimaat (p-MIEK) Utrecht 2.0
	Ruimtelijke regie per provincie: • Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht • Ruimtelijk Arrangement Rijk – provincie Utrecht
	Gebiedsgerichte regie in NOVEX gebieden, Ontwikkelperspectieven en Uitvoeringsprogramma's (inclusief Regionale Investeringsagenda's): • Utrecht-Amersfoort (valt onder het programma U Ned) • Groene Hart • Arnhem-Nijmegen-Foodvalley • Schipholregio

Regio Deals	• Vitale Wijken 2.0: Utrecht-Amersfoort • Regio Groene Hart • Regio Foodvalley
Regionale Energiestrategieën (RES'en)	• U16 • Regio Amersfoort • Regio Foodvalley
Woondeals	• U10 • Regio Amersfoort • Regio Foodvalley
Overig	• Bestuurlijke Regie Schiphol • Energy Board provincie Utrecht • Gebiedssamenwerking A(mersfoort) tot Z(eist) • Gemeenschappelijk Orgaan Werelderfgoed Hollandse Waterlinies • Tour de Force (Nationaal Toekomstbeeld en Uitvoeringsprogramma Fiets)

Bijlage C: Kaarten en gebiedsanalyses

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht Legenda

Water en bodem sturend

- ☐ ① Water en bodem sturend operationaliseren met heldere randvoorwaarden en condities
- ☐ ② Zoetwatervoorziening garanderen en drinkwatervoorziening versterken
- ☐ ③ Adaptatiestrategie klimaatverandering bepalen
- ☒ ④ Toekomstbestendig Amsterdam-Rijnkanaal, IJ en Noordzeekanaalgebied realiseren

Perspectief voor landbouw en natuur

- ☐ ⑤ Integrale aanpak versterking landelijk gebied
- ☒ ⑥ Aanpak bodemdaling en vernatting veenweidegebied versnellen
- ☒ ⑦ Opgaven Groene Hart oppakken en verbinden met omliggende landschappen
- ☒ ⑧ Opgaven Gelderse Vallei aanpakken en verbinden met Utrechtse Heuvelrug en Veluwe
- ☒ ⑨ Utrechtse Heuvelrug en flanken opwaarderen tot een samenhangende landschappelijke eenheid
- ☐ ⑩ Gebieden met kwaliteiten van rust, stilte, ruimte en donkerte versterken

Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie

- ☐ ⑪ De transitie naar circulaire en biobased economie stimuleren
- ☐ ⑫ Sturen op voldoende ruimte voor (circulaire) ondernemingen
- ☐ ⑬ Voorsorteren op een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem
- ☒ ⑭ Aansluiting op landelijk elektriciteitsnetwerk versterken
- ☒ ⑮ Hoogspanningsstation en onderverdeelstations opwaarderen
- ☒ ⑯ Bereikbaarheid optimaliseren via de (inter)nationale hoofdinfrastructuur voor spoor en weg
- ☒ ⑰ Overlast van Schiphol (geluid en luchtverontreiniging) verminderen

Perspectief voor leefbare steden en regio's

- ☐ ⑱ Kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving verbeteren
- ☐ ⑲ Vormgeven aan een schaa sprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem
- ☒ ⑳ Kwalitatief hoogwaardige groenblauwe overgangen ontwikkelen tussen stad en land
- ☒ ㉑ Integrale verstedelijking realiseren in Groot Merwede, in samenhang met Rijnenburg
- ☒ ㉒ (Deels) ondergrondse Merwedelijn realiseren als eerste stap in de OV-schaa sprong
- ☒ ㉓ Integrale verstedelijking realiseren in Spoor- en A1-zone Amersfoort
- ☒ ㉔ Realiseren integrale verstedelijking Foodvalley inclusief hoogwaardig OV
- ☒ ㉕ Integrale ontwikkeling Regiopoorten uitwerken in een complementair netwerk
- ☒ ㉖ Doorontwikkeling van het Utrecht Science Park faciliteren
- ☒ ㉗ Inzetten op integrale en gebiedsgerichte aanpak van defensie terreinen

Topografie (achtergrond)

- ☒ Water
- ☒ Bos
- ☒ Zand / heide
- ☒ Landbouw
- ☒ Bebouwd gebied
- ☒ Hoofdwegenet / hoofdnetwerk
- ☒ Grens provincie Utrecht

Aanduidingen op de kaart zijn indicatief.

